

Канцеларија за демократски институции и човекови права

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕТСЕДАТЕЛСКИ И ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ

22 МАРТ И 5 АПРИЛ 2009

Конечен извештај на

Мисијата за набљудување на избори на ОБСЕ/ОДИХР

Варшава

30 јуни 2009

СОДРЖИНА

I.	КРАТОК ПРЕГЛЕД.....	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ.....	4
III.	ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ.....	5
IV.	ПРАВНА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ.....	6
A.	ИЗБОРЕН СИСТЕМ.....	6
V.	СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ.....	7
A.	ОСВРТ.....	7
B.	СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРВИОТ КРУГ НА ИЗБОРИТЕ.....	7
B.	СПРОВЕДУВАЊЕ НА ВТОРИОТ КРУГ НА ИЗБОРИТЕ.....	8
VI.	ЕВИДЕНЦИЈА НА ИЗБИРАЧКОТО ПРАВО.....	8
VII.	КАНДИДИРАЊЕ.....	9
VIII.	ИЗБОРНА КАМПАЊА.....	10
A.	ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА.....	13
IX.	МЕДИУМИ.....	14
A.	ОСВРТ.....	14
B.	ПРАВНА РАМКА ЗА МЕДИУМИТЕ.....	15
B.	НАБЉУДУВАЊЕ НА МЕДИУМИТЕ ОД СТРАНА НА МНИ НА ОБСЕ/ОДИХР.....	16
X.	УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ.....	18
XI.	УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ.....	19
XII.	ДОМАШНИ НАБЉУДУВАЧИ.....	20
XIII.	ПРИГОВОРИ И ТУЖБИ.....	20
XIV.	ГЛАСАЊЕ, СУМИРАЊЕ, УТВРДУВАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИ.....	21
A.	ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ – ПРВ КРУГ.....	21
B.	ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ – ВТОР КРУГ.....	22
B.	УТВРДУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ – ПРВ КРУГ.....	22
Г.	УТВРДУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ – ВТОР КРУГ.....	23
Д.	ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ.....	23
XV.	ПРИГОВОРИ И ТУЖБИ ПОВРЗАНИ СО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ.....	24
XVI.	ПРЕПОРАКИ.....	25
A.	СПРАВУВАЊЕ СО ПРИТИСОКОТ ВРЗ И ЗАСТРАШУВАЊЕТО НА ГЛАСАЧИТЕ.....	25
B.	ПРАВНА РАМКА.....	25
B.	ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ.....	27
Г.	ЕВИДЕНЦИЈА НА ИЗБИРАЧКОТО ПРАВО.....	27
Д.	КАНДИДИРАЊЕ.....	28
Ѓ.	ИЗБОРНА КАМПАЊА.....	28
Е.	МЕДИУМИ.....	28
Ж.	ГЛАСАЊЕ, ПРЕБРОЈУВАЊЕ, УТВРДУВАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ.....	28
З.	ПРИГОВОРИ И ТУЖБИ.....	29
С.	УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ.....	30
И.	УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ.....	30
Ј.	НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ.....	30
	АНЕКС: ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТИ.....	31
	ЗА ОБСЕ/ОДИХР.....	- 34 -

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕТСЕДАТЕЛСКИ И ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ

22 март и 5 април 2009

Конечен извештај на Мисијата за набљудување на избори на ОБСЕ/ОДИХР¹

I. КРАТОК ПРЕГЛЕД

На покана на Министерството за надворешни работи за набљудување на претседателските и локалните избори во 2009 година, Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) воспостави Мисија за набљудување на избори (МНИ) во поранешната југословенска Република Македонија. За набљудување на денот на изборите на 22 март, МНИ на ОБСЕ/ОДИХР заедно со делегации за набљудување на Парламентарното Собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ), Парламентарното Собрание на Советот на Европа (ПССЕ) и Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа (Конгресот) формираше Меѓународна мисија за набљудување на изборите (ММНИ). МНИ на ОБСЕ/ОДИХР, вториот круг на изборите одржан на 5 април, го набљудуваше заедно со делегација за набљудување на ПССЕ. Изборниот процес се проценуваше во однос на усогласеноста со заложбите и стандардите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори, како и со националното законодавство.

Двата круга на претседателските и локалните избори беа во согласност со најголем дел од заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори. Конструктивната улога и дискретното, но смирувачко присуство на полицијата придонесе кон мирна атмосфера на деновите на изборите. Исто така беше забележан и значителен напредок во однос на одговорното однесување на политичките партии и препознатливите напори за користење на одмерена реторика. Генерално, овие избори беа спроведени на професионален и транспарентен начин. Одредени проблеми, како што беа наводите за заплашување на гласачите во предизборниот период, беа очигледни.

Правната рамка за претседателските и локалните избори е консолидирана во сеопфатниот Изборен законик, кој беше усвоен во 2006 година и последен пат изменет во октомври 2008 година. Последните усвоени измени вклучуваат и неколку препораки дадени од страна на ОБСЕ/ОДИХР по изборите во 2008 година. Изборниот Законик сè уште содржи одредби кои се неprecizни и нецелосни; ваквиот недостаток не е надополнет со соодветни упатства. Овие недостатоци оставаат простор за спротивставени толкувања и недоследна примена.

На овие избори, Претседателот беше избран преку систем на два изборни круга со услов за излезност на гласачите во вториот круг. Во јануари 2009 година беа усвоени и измени на Уставот според кои излезноста на гласачите во вториот круг на изборите за претседател беше намалена од 50 проценти на 40 проценти. Овој услов и понатаму претставува можност за неуспешни избори. Осумдесет и пет градоначалници беа избрани во согласност со систем кој предвидува два круга на избори и услов за излезност на гласачите во првиот круг на изборите; изборите за совети на општините беа изведени според пропорционалниот изборен модел.

Изборите беа спроведени од изборна администрација на три нивоа составена од ДИК, 84 Општински изборни комисии (ОИКи) и Изборна комисија на градот Скопје и 2976 Избирачки

¹ Овој извештај е достапен на Македонски и Албански јазик. Меѓутоа, англиската верзија е единствениот официјален документ.

одбори (ИОи). Претседателот на ДИК и двајца членови беа предложени од опозицијата, а Заменик претседателот и тројца членови од страна на владејачките партии. Најголем дел од членовите на ОИКи и ИОи беа избрани по пат на случаен избор од редот на државната администрација. За разлика од минатите избори, имаше промена во составот на ИОи односно, беше применет мешан професионално-политички модел според кој дел од членовите беа назначени од политичките партии.

Генерално, подготовките за изборите одржани на 22 март поминаа без тешкотии и беа спроведени во рамките на законски утврдените рокови, иако работата на ДИК беше отежната заради недостатокот на доволен, квалификуван персонал за поддршка. Се чини дека ДИК ја уживаше довербата на најголем дел од кандидатите и политичките партии. Пред првиот круг на изборите, ДИК работеше транспарентно и во духот на консензус. Меѓутоа, меѓу двата круга на избори, колегијалноста на моменти, беше заменета со партиски интереси, а работата на ДИК, понекогаш, не беше транспарентна.

Од вкупно 2.04 милиони граѓани, околу 1.8 милиони имаа право да гласаат на овие избори. Овие бројки доведоа до постојани сомнежи во однос на точноста на избирачкиот список. Долгогодишните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за темелна ревизија на избирачкиот список сè уште не се спроведени.

Седум претседателски кандидати, 364 кандидати за градоначалници и 702 советнички листи беа потврдени во сеопфатен процес, давајќи им на гласачите широк избор. Иако постапката за собирање потписи за поддршка на кандидатурите се оценува како ограничувачка и тешка, во практика овој систем не го попречи потврдувањето на широка и разновидна листа на кандидати.

Деветнаесет дневната изборна кампања пред првиот круг на изборите беше енергична и доста видлива при што политичките партии и кандидатите за претседател имаа динамична програма на собири. Пред официјалниот почеток на кампањата, отсуството на јасни законски одредби доведе до одредени забуни во однос на тоа кои политички активности се дозволени. Преземените активности во кампањата помеѓу двата круга на избори не беа многу впечатливи. Генерално, локалните, а не националните прашања, доминираа во кампањата.

Партиите и кандидатите се заложиле за одржување на мирни избори и избегнување на насилството кое ги попречи изборите во 2008 година. Нивните напори беа главно успешни; само неколку помали инциденти беа пријавени, иако во некои општини напнатоста беше видлива. Во предизборниот период, беа одржани неколку состаноци на лидерите на најголемите политички партии, кои беа насочени кон промовирање на мирен и кооперативен пристап кон изборите. Полицијата имаше конструктивна улога во обезбедувањето на мирна атмосфера, особено на двата дена на изборите.

Со само неколку исклучоци, кандидатите на претседателските и локалните избори, кампањата ја спроведуваа исклучиво во рамките на етничката заедница на која припаѓаат. Гласањето врз основа на етничката припадност беше особено видливо во вториот круг на гласањето за претседател, кога излезноста на гласачите во областите со претежно етнички албанско население беше особено ниска.

Најзначаен проблем во врска со изборите беа бројните вознемирувачки и веродостојни наводи, од сите делови на државата, за притисоци и застрашување на граѓаните. Тоа значително го намали севкупниот квалитет на изборниот процес. Се покажа дека вработените во јавниот сектор се особено подложни на заканите дека нивните работни места ќе бидат загрозувани доколку не гласаат за владејачката партија. Други тврдења вклучуваа закани дека граѓаните ќе ја изгубат пензијата или социјалната помош доколку поддржат или не поддржат одредени партии или кандидати. Најголем дел од овие тврдења се однесуваа на активности преземени од страна на државни службеници и активисти на владејачката партија. Претседателот на владата

даде силни, но задоцнети, изјави за јавноста против ваквите активности; истите не беа доволни за да се спречи притисокот и застрашувањето или за целосно да се врати довербата на јавноста.

Во државата има голем број електронски и печатени медиуми. Владата е најголем поединечен огласувач, што и овозможува нејзино значително влијание врз медиумите. Главното регулаторно тело, Советот за радиодифузија (СР), функционираше професионално и непристрасно. Советот издаде правилници за медиумско претставување за време на изборната кампања и надвор од периодот на изборна кампања; последните беа оценети како многу рестриктивни од страна на некои национални медиуми.

Во текот на официјалната кампања, медиумите им пружија на гласачите мноштво политички ставови. Имаше и неколку дебати помеѓу претседателските кандидати. Јавната македонска телевизија (МТВ) им обезбеди на кандидатите време за бесплатно претставување. Во целина, радиодифузерите обезбедија соодветна покриеност на кандидатите во изборите, иако во најголем дел од случаите истата не беше целосно избалансирана. Печатените медиуми презентираа разновидни гледишта; нивната покриеност на учесниците во изборите содржеше повеќе критика од електронските медиуми.

Имаше една жена кандидат за претседател – прва во државата – но, меѓу 364 кандидати за градоначалници имаше само 13 жени, од кои ниту една не беше избрана. Законската одредба според која на секои три места на листата најмалку едно место му припаѓа на „помалку застапениот пол“² резултираше со избор на 27 проценти жени во советите на општините. Политичките партии не вложуваа особени напори за придобивање на гласовите на жените кои беа во значително помал број присутни на повеќето политички собири. Законскиот услов за застапеност на секој пол со најмалку 30 проценти во составот на изборните органи беше исполнет во сите органи, освен во ДИК. Семејното гласање и понатаму останува проблем, наспроти кампањите за едукација на гласачите насочени против семејното гласање.

Исто така, беа исполнети и законските услови за „соодветна и правична“³ застапеност на етничките заедници во изборните органи, во оние делови од државата каде што претставуваат најмалку 20 проценти од популацијата. Освен припадниците на македонската и албанската етничка заедница, имаше и 33 кандидати за градоначалници од другите етнички заедници; повеќето од нив беа кандидати на партии кои ја претставуваат нивната етничка заедница. Четворица од нив беа избрани. Напнатоста беше висока во некои кампањи, особено во општините во кои главните кандидати припаѓаа на иста етничка заедница.

Околу 7000 домашни непартиски набљудувачи беа акредитирани, што ја зголеми транспарентноста на изборниот процес. Најголемата домашна организација за набљудување беше граѓанската асоцијација МОСТ која акредитираше повеќе од 4500 набљудувачи.

Изменетиот изборен законик обезбедува подобра рамка за приговори и тужби, иако временските рокови и понатаму се кратки, а беа забележани и празнини и недоследности во процесот на донесување одлуки. Во решавањето по приговори, ДИК тесно ја толкуваше обврската за увидот во изборниот материјал, и имаше недоследности при носењето на одлуки дали ќе се врши увид во целиот изборен материјал. Исто така, ДИК не успеа навремено да ги реши приговорите по првиот круг, заради што се доцнесе со објавување на резултатите од првиот круг, а подготовките за вториот круг беа отежнати. Во двата круга, Управниот суд прифати само една од 100-те тужби поднесени против одлуките на ДИК, одлучувајќи на седници кои беа главно затворени за јавноста и покрај тоа што законикот предвидува одлучување на јавни седници.

Земајќи предвид дека ниту еден од кандидатите не го исполни законскиот услов за избор во првиот круг, односно не освои повеќе од 50 проценти гласови од вкупниот број на избирачи

² Изборен Законик, Член 64 став 5

³ Изборен законик, Член 21 став 1

запишани во избирачкиот список, втор круг на претседателските избори се одржа на 5 април. На 5 април, исто така, се одржа и втор круг на гласање за 44 од 85 градоначалнички места. Освен втор круг на гласање, на 5 април, заради поништување на резултатите, или бидејќи некои избирачки места на 22 март не беа отворени заради лошите временски услови, во 8 општини се спроведе прв круг на гласање за градоначалник, а во 23 општини се спроведоа избори за совети на општините. Понатамошно гласање беше одржано на 19 април и 3 мај.

И на 22 март и на 5 април изборите поминаа во тивка и мирна атмосфера. Во двата круга, немаше известување за насилство и сериозни инциденти; напнатоста беше забележлива само на неколку места. Во целина, набљудувачите на ММНИ, вториот круг на изборите го оценија попозитивно од првиот. Тие, процесот на гласање го оценија како добар или многу добар (во првиот круг беа посетени 95 проценти од избирачките места беа, а во вториот 97 проценти) и го опишаа како генерално добро организиран, мирен и уреден. Во првиот круг, оценката беше понегативна за избирачките места кои се наоѓаат во општини со претежно етнички албанско население отколку во останатите делови од државата; вакви разлики немаше во вториот круг. Присуството на полицијата беше оценето како добро организирано и дискретно.

Во двата круга, броењето на гласовите беше оценето помалку позитивно од гласањето; 15 проценти од 116-те набљудувани сумирања на гласовите во првиот круг и 9 проценти од 61 набљудувани сумирања во вториот круг беа оценети негативно. Главните проблеми вклучуваа непочитување на едноставни процедури, меѓу кои и процедурите за порамнување. Половина од ИОи во првиот круг и повеќе од половина од ИОи во вториот, каде што беше набљудувано броењето, не ги истакнаа записниците наменети за информирање на јавноста. Утврдувањето на резултатите во ОИКи, во целина, беше оценето позитивно во двата круга. Беа забележани одредени спорни прашања во однос на транспарентноста во текот на утврдувањето на резултатите во двата круга кои главно се однесуваа на можноста набљудувачите да го следат внесувањето на податоците за резултатите. Бројот на неважечки ливчиња во вториот круг беше висок, односно 5.96 проценти од вкупниот број на гласачи кои излегоа на гласање. Одзивот на гласачите во првиот круг беше 56.88 проценти; во вториот круг одзивот се намали на 42.63 проценти.

Овој извештај содржи препораки за разгледување од страна на властите на поранешната Југословенска Република Македонија. ОБСЕ/ОДИХР, е подготвена да продолжи да ги поддржува напорите на властите, политичките партии и граѓанското општество во решавање на преостанатите предизвици.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

На покана на Министерството за надворешни работи на поранешната југословенска Република Македонија за набљудување на претседателските и локалните избори кои се одржаа на 22 март 2009 година, ОБСЕ/ОДИХР воспостави МНИ на 13 Февруари 2009 година. МНИ на ОБСЕ/ОДИХР ја предводеше г-дин Питер Ајкер и беше составена од 16 експерти и 23 долгорочни набљудувачи, од 25 држави учеснички во ОБСЕ, кои беа распоредени во Скопје и десет регионални центри.

За набљудување на денот на изборите на 22 март, ОБСЕ/ОДИХР, Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ), Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) и Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа (Конгресот), со заеднички напори ја формираа Меѓународната мисија за набљудување на изборите. Претседавачот на ОБСЕ ја назначи Г-ѓа Пиа Кристмас Молер, Шеф на делегацијата на ПС на ОБСЕ, за Специјален координатор и таа го предводеше тимот на краткорочни набљудувачи. Г-ѓа Мариета де Пурбе-Лундин ја предводеше делегацијата на ПССЕ, а г-ѓа Људмила Сфирлоага ја предводеше делегацијата на Конгресот. За вториот круг на изборите ПССЕ назначи претставник, г-дин

Јорген Пулсен, кој беше присутен во државата; ПССЕ, се придружи на ОБСЕ/ОДИХР и за првичната изјава која беше објавена по вториот круг на изборите.

За изборниот ден од првиот круг избори, ММНИ распореди околу 320 набљудувачи од 40 држави учеснички во ОБСЕ, вклучително и 245 краткорочни набљудувачи распоредени од страна на ОБСЕ/ОДИХР и подржани од државите учеснички, кои го набљудуваа гласањето во 1062 избирачки места, и пребројувањето во 116 избирачки места. ММНИ исто така, го набљудуваше и утврдувањето на резултатите во 44 ОИК-и (од вкупно 85 ОИК-и). За вториот круг, МНИ на ОБСЕ/ОДИХР распореди 132 краткорочни набљудувачи кои посетија 778 избирачки места, го набљудуваа пребројувањето во 61 избирачко место и утврдувањето на резултатите во 39 ОИКи.

МНИ на ОБСЕ/ОДИХР ја оценуваше усогласеноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори, како и усогласеноста со домашното законодавство. Овој конечен извештај е објавен по Изјавите за првичните наоди и заклучоци објавени на конференциите за печат на 23 март и 6 април 2009 година.⁴

МНИ на ОБСЕ/ОДИХР изразува благодарност до Министерството за надворешни работи, Државната изборна комисија, властите, политичките партии и граѓанското општество во Република Македонија за нивната соработка. МНИ на ОБСЕ/ОДИХР, исто така, изразува благодарност до Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје, Амбасадите на државите учеснички во ОБСЕ и останатите меѓународни организации во државата за нивната поддршка.

III. ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ

Поранешната југословенска Република Македонија е парламентарна република во која законодавната власт им припаѓа на 120 членови на Собранието а, извршната власт и припаѓа на Владата, предводена од Премиер. Овластувањата на претседателот го вклучуваат следното: врховен командант на оружените сили, Претседател на Советот за безбедност, определување на мандатот за формирање на влада, назначување амбасадори, предлага судии и ги потпишува указите за прогласување на законите. Со усвојувањето на Законот за локалната самоуправа во 2002 година, градоначалниците и советите на општините стекнаа нови овластувања, на пример, во делот на урбанистичкото планирање, образованието и социјалната заштита.

Во согласност со уставните и законските одредби, претседателските и локалните избори беа закажани за 22 март 2009 година. Тогашниот претседател Бранко Црвенковски изјави дека нема да се кандидира повторно и дека планира да се врати во раководството на неговата партија, Социјалдемократскиот сојуз на Македонија, иако не постоеја пречки за негово кандидирање за втор мандат. Исто така, мандатите на 84 градоначалници и совети на општините и мандатот на градоначалникот и советот на град Скопје (кој опфаќа десет општини) истекоеа на крајот на март 2009 година.

Претседателските и локалните избори се одржаа помалку од една година по парламентарните избори од 1 јуни 2008 година, за кои ОБСЕ/ОДИХР заклучи дека „во целина [...] не ги исполнија клучните заложби на ОБСЕ“, особено заради насилството и нерегуларностите. По овие избори, изборната коалиција предводена од Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО ДПМНЕ) формираше владејачка коалиција со партијата на етничките Албанци, Демократска унија за интеграција (ДУИ) и Партијата за европска иднина (ПЕИ); коалицијата има мнозинство во Собранието со 82 пратеници.

⁴ Изјавите за првичните наоди се достапни на интернет страната на Канцеларијата за демократски институции и човекови права, www.osce.org/odihg

IV. ПРАВНА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ

Правната рамка за претседателските и за локалните избори е консолидирана во сеопфатен Изборен законик кој е донесен во 2006 година. Во октомври 2008 година, Собранието усвои бројни амандмани на Изборниот законик, а во јануари 2009 година усвои амандман на Уставот. Со уставниот амандман се намали условот за излезност на гласачите во вториот круг од претседателските избори од 50 на 40 проценти. Иако целта е да се осигури дека оние кои се избрани претставуваат значителен дел од населението, ваквиот услов за вториот круг може да доведе до неуспешни избори. Амандманите на Изборниот законик вклучуваа поконкретни одредби во однос на финансирањето на кампањите и појаснување на улогата и одговорностите на различните органи надлежни за одлучување по изборни спорови. Промените вклучуваа и промена на составот на органите за спроведување на изборите, кои од целосно професионални се вратија на мешаниот модел – професионални и политички. Имплементирањето на неколку дополнителни амандмани, како што се префрлањето на надлежноста за водење на избирачкиот список од Министерството за правда на ДИК и овозможување на граѓаните кои живеат во странство да гласаат во амбасадите за претседателски и парламентарни избори, беше оставено за следните избори; двата амандмани ќе влезат во сила на 1 септември 2009 година.

Амандманите усвоени во октомври 2008 година вклучија дел од препораките на ОБСЕ/ОДИХР дадени по предвремените парламентарни избори од 2008 година како и дел од препораките предложени од ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија на Советот на Европа, во заедничкото мислење за изборното законодавство.⁵ Овие промени вклучуваат подобри одредби во однос на решавањето на изборни спорови и подобрување на правилата кои се однесуваат на финансирање на кампањата.

Имаше и препораки на ОБСЕ/ОДИХР кои не беа имплементирани или беа нецелосно имплементирани. На пример, иако правилата за финансирање на изборната кампања беа подобри, и понатаму нема соодветен надзор на финансирањето на кампањите а празнините во законот ги подриваат ограничувањата за донации на кампањите. Изборниот законик се уште содржи одредби кои се непрецизни и нецелосни и на тој начин оставаат простор за спротивставени толкувања и недоследна примена. ДИК усвои бројни упатства и препораки пред изборите во 2009 година. Меѓутоа, тие не ги надополнија празнините во Изборниот законик.

A. ИЗБОРЕН СИСТЕМ

Претседателот се избира на општи и непосредни избори за време од пет години и може да биде повторно избран само еднаш. За да биде избран во првиот круг на гласање, кандидатот мора да добие мнозинство гласови од вкупниот број избирачи запишани во избирачкиот список. Доколку ниту еден кандидат не го исполни овој услов, двата кандидати кои освоиле најмногу гласови влегуваат во вториот круг кој се одржува во рок од две недели. Во вториот круг, избран ќе биде оној кандидат кој ќе добие најмногу гласови, под услов 40 проценти, од запишаните избирачи да излегле на гласање. Во спротивно, се повторува целиот изборен процес.

Во првиот круг од гласањето за градоначалник е избран оној кандидат кој добил мнозинство гласови од избирачите кои гласале, доколку на изборите излегле една третина од вкупниот број на избирачи запишани во изводот од Избирачкиот список за соодветната општина. Ако во првиот круг ниту еден кандидат не го добие потребното мнозинство, во вториот круг, кој се одржува во рок од две недели, се гласа за двајцата кандидати кои во првиот круг добиле најмногу гласови. Победник во вториот круг е кандидатот кој ќе освои најмногу гласови; не постои услов за излезност на гласачите во вториот круг. Општинските советници се избираат со пропорционален изборен систем со затворени листи и без услов за излезност на гласачите.

⁵ Заедничките мислења на ОБСЕ/ОДИХР и на Венецијанската комисија на Советот на Европа се достапни на www.osce.org/odhr-elections/13441.html.

V. СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

A. ОСВРТ

Претседателските и локалните избори беа спроведени од изборна администрација на три нивоа, составена од Државна изборна комисија (ДИК), 84 Општински изборни комисији (ОИКи) и изборна комисија на градот Скопје, и 2976 Избирачки одбори (ИОи). На 4 декември 2008 година, во согласност со амандманите на Изборниот законик, Собранието избра нова Државна изборна комисија. Изборот се случи нешто повеќе од еден месец пред распишувањето на изборите што, во принцип, е многу краток временски период за да може да се очекува од изборната комисија да се организира и да функционира ефикасно. Овој проблем беше донекаде ублажен со тоа што четири од седумте члена на претходната комисија беа повторно избрани. Земајќи предвид дека новиот избор и овозможи на опозицијата да го пополни местото на Претседател на ДИК, изборот беше позитивно оценет од политичките партии.⁶

За изборите во 2008 година, членовите и замениците на ОИКи и ИОи беа избрани по пат на случаен избор од редот на вработените во државната, општинската и јавна администрација. Со амандманите на Изборниот законик составот на ИОи се смени и се врати на мешаниот професионален - политички модел, при што еден член (и еден заменик) беше назначен од политичките партии во опозиција, а еден член (и еден заменик) беше назначен од партиите на власт. Останатите членови, како и претходно, беа избрани по пат на случаен избор. Вклучувањето на членови во ИОи назначени од политичките партии се чини дека ја зголеми довербата на најголемите политички партии во органите за спроведување на изборите и ги намали тешкотиите поврзани со регрутирање на голем број членови (вкупно 30.000 вклучувајќи ги и замениците) само од редот на администрацијата.

B. СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРВИОТ КРУГ НА ИЗБОРИТЕ

Генерално, подготовките за изборите кои се одржаа на 22 март се одвиваа без проблеми и беа извршени во рамките на законските рокови, иако ДИК беше попречена во нејзината работа од недостатокот на квалификуван кадар за поддршка, прашање кое и претходно го поставија ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија на Советот на Европа.⁷ Пред првиот круг на изборите, ДИК функционираше транспарентно и во духот на консензус, оставајќи впечаток дека ја ужива довербата на поголем дел од кандидатите и политичките партии.

Седниците на ДИК беа отворени за меѓународните набљудувачи, домашните независни набљудувачи, овластените претставници на подносителите на листи⁸ и медиумите. Меѓутоа, ДИК често одржуваше и работни состаноци кои не беа секогаш најавени, што го отежна присуство на набљудувачите. Иако во согласност со Членот 2 од Статутот на ДИК (2006), ДИК може да одржува седници кои не се отворени за јавноста, ваквата пракса, на некој начин, ја намали транспарентноста во работата на Државната изборна комисија.

Иако ДИК издаде бројни упатства и правилници, постоеше забележителен недостаток на детални изборни прописи кои би обезбедиле јасна и доследна пракса и би ги надополниле нејасните одредби од Изборниот законик. ДИК усвои и Програма за едукација на изборните

⁶ Во согласност со Изборниот законик, опозицијата го предлага Претседателот на ДИК и двајца членови, а партиите на власт го предлагаат Заменик претседателот и тројца членови. Претходната комисија беше избрана пред парламентарните избори во 2006 година на кои ВМРО-ДПМНЕ дојде на власт, со што владејачката партија, а не партијата во опозиција, претседаваше со ДИК.

⁷ Види го упатувањето во фуснота 5

⁸ Членот 60 став 1 од Изборниот законик ги дефинира подносителите на листи како „регистрали политички партии самостојно, коалиции и групи на избирачи“.

органи, но програмата не ги образложува во детали изборните процедури и не вклучува детални упатства за постапките за усогласување и утврдување на резултатите на ниво на ОИК.

ДИК организираше задолжителна обука за ОИКи и ИОи, иако истата се одржа подоцна од планираното. Набљудувачите на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР кои присуствуваа на обуката известија дека истата беше неефикасна и не успеа да го задржи вниманието на голем дел од учесниците. Со цел да ги реши проблемите во однос на функционирањето на ОИКи и ИОи од првиот круг, за вториот круг на изборите ДИК издаде повеќе практични упатства за работата на ИОи и ОИКи и организираше дополнителна обука.

Недостатоците во упатствата и обуката за ОИКи и ИОи, можеби беа највидливи преку тешкотиите на кои некои од нив најдоа при составувањето на записниците за резултатите. ОБСЕ/ОДИХР и презентираше на ДИК бројни записници на ОИКи и ИОи во кои податоците беа различни од оние на интернет страната на ДИК. Најдрастичен беше примерот од општина Охрид, каде, во првиот круг на изборите за совет на општината, во записникот за резултатите кој им беше даден на набљудувачите на ОБСЕ/ОДИХР (Образец 21-Д), бројот на неважечки гласачки ливчиња беше 11.492, додека на интернет страната на ДИК бројот на неважечки ливчиња беше 1.476 (бројката на интернет страната на ДИК беше во согласност со останатите податоци од оваа општина). Земајќи предвид дека многу од Членовите на ИОи, како резултат на процесот на случаен избор, беа новоназначени, проблемот на недоволна обука беше дополнително усложнет.

Само десет дена пред првиот круг на изборите, ДИК започна и ограничена програма за едукација на гласачите. Истата вклучуваше три ТВ и три радио спотови кои имаа за цел мотивирање на гласачите да излезат на гласање, објаснувајќи го изборниот процес и предупредувајќи против изборни нерегуларности. Пред вториот круг, ДИК ја повтори истата програма за обука на гласачите.

В. СПРОВЕДУВАЊЕ НА ВТОРИОТ КРУГ НА ИЗБОРИТЕ

Помеѓу двата круга, ДИК не функционираше непристрасно како за време на првиот круг, а колегијалноста и консензусот беа, донекаде, заменети со партиски интереси. Исто така, имаше и одредени недоследности во одлуките на ДИК во однос на отворањето на целокупниот изборен материјал при решавањето по поднесените приговори (за повеќе детали види го делот XVI, Приговори и тужби поврзани со денот на изборите).

На моменти, во работата на ДИК недостасуваше, исто така, и транспарентност. На пример, ДИК ја донесе официјалната одлука за изгледот и карактеристиките на гласачкото ливче за вториот круг на изборите доцна на 30 март. Меѓутоа, долгорочните набљудувачи на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР известија дека овие гласачки ливчиња се печатеа уште на 28 март. ДИК не ги усвои записниците од 26 седници одржани по распоредувањето на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР, наспроти членот 29 од Деловникот на ДИК според кој ДИК на секоја седница треба да го усвои записникот од претходната седница.

ДИК, во својата работа во однос на приемот на изборниот материјал од ОИКи во текот на двата изборни круга, како и при решавањето по приговорите поднесени до ДИК, вклучи вработени во Владата (Министерство за правда). Иако тоа беше наметнато од недостатокот на соодветен кадар во ДИК, ваквата пракса може да ја загрози независноста на ДИК во решавањето по приговорите.

VI. ЕВИДЕНЦИЈА НА ИЗБИРАЧКОТО ПРАВО

До 1 септември 2009 година, кога оваа одговорност ќе ја преземе ДИК, Министерството за правда е одговорно за водење и ажурирање на избирачкиот список. За изборите одржани во

2009 година, јавниот увид во избирачкиот список се одвиваше во периодот помеѓу 20 јануари и 3 февруари 2009 година. Вкупно 195.323 граѓани ги проверија своите податоци, а беа направени 1.525 промени. Избирачкиот список беше заклучен на 18 февруари, со вкупно 1.792.082 запишани избирачи од целокупната популација од околу 2.04 милиони жители.⁹ Овие бројки предизвикаа загриженост кај јавноста во однос на точноста на избирачкиот список, бидејќи бројот на запишани избирачи во избирачкиот список се чинеше неразумно висок во однос на целокупната популација.

Сомнежите изразени во однос на избирачкиот список вклучуваа и загриженост дека големиот број на граѓани кои живеат во странство, а чии имиња се сèуште во избирачкиот список, може да бидат предмет на манипулација. Околу 73.000 граѓани кои имаат регистрирано живеалиште во странство се внесени во избирачкиот список и се означени со ѕвездичка. Меѓутоа, бројни соговорници и посочија на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР дека, според нив дека вистинскиот број на граѓани кои живеат во странство е неколку пати повисок. Се уште не се преземени дејствија во врска со многукратните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за темелна ревизија на избирачкиот список.

Дополнително прашање во однос на избирачкиот список е тоа што изборниот праг за претседателските избори и изборите за градоначалник е заснован на вкупниот број избирачи запишани во Избирачкиот список, наспроти општо прифатените изборни прагови засновани на бројот на гласачи кои гласале. Необично високиот број на запишани избирачи во Избирачкиот список го зголемува ризикот од неуспешни избори во случајот на претседателските избори (види го делот IV кој се однесува на изборниот систем).

Два идентични изводи од избирачкиот список беа подготвени за секое избирачко место, еден за претседателските и еден за локалните избори.

VII. КАНДИДИРАЊЕ

Седум кандидатури за претседател беа поднесени до и потврдени од ДИК: Имер Селмани (Нова демократија), Мируше Хоџа (Демократска партија на Албанците, ДПА), Нано Ружин (Либерално демократска партија), Ѓорге Иванов (ВМРО-ДПМНЕ), Љубе Бошкоски (независен кандидат), Агрон Буџаку (ДУИ) и Љубомир Фрчкоски (СДСМ). Шест од овие кандидати беа поддржани од политички партии, но само двајца од нив се активни членови на партиите кои ги предложија. Ниту една кандидатура не беше отфрлена.

За локалните избори, ОИКи и Изборната комисија на градот Скопје примија вкупно 374 кандидатури за градоначалници и 703 листи за советите на општините; од нив 364 и 702, соодветно, беа потврдени. Имаше вкупно 13.709 кандидати за 1.391 место во советите на 84 општини и градот Скопје.

Потенцијалните претседателски кандидати во поддршка на својата кандидатура мора да поднесат 10.000 потписи на избирачи запишани во Избирачкиот список или 30 потписи од пратеници. Неколку потенцијални кандидати се откажаа откако не успеаја да ги соберат потребните потписи. За локалните избори, кога подносител на листа на кандидати за членови на совет и кандидат за градоначалник е група избирачи потребно е, исто така, да се соберат потписи; бројот на потписи кои треба да се соберат се менува во согласност со бројот на жители во соодветната општина.

⁹ Податоците за пописот изведен во 2002 година и проценките потоа се достапни на www.stat.gov.mk/english/glavna_eng.asp?br=18

Постапката на собирање потписи за предлагање на кандидати¹⁰ е доста рестриктивна и мачна, земајќи предвид дека граѓаните можат да се потпишат само за една листа по избори и истото мора да го сторат во локалната или регионална канцеларија на Министерството за правда. Неколку кандидати или потенцијални кандидати истакнаа пред МНИ на ОБСЕ/ОДИХР дека системот одеше на штета на кандидатите од партиите кои се во опозиција, во дел, бидејќи граѓаните, наводно, се плашеле да го дадат својот потпис во поддршка на кандидат на опозицијата во канцеларија на владата. Меѓутоа, во пракса, системот не го попречи регистрирањето на долга и разновидна листа на претседателски кандидати и кандидати за локалните избори.

VIII. ИЗБОРНА КАМПАЊА

Официјалната 19-дневна изборна кампања за првиот круг на изборите започна на 2 март и траеше до полноќ на 20 март. Недостатокот на јасни одредби за тоа кои активности претставуваат активности на кампања создаде забуна во однос на тоа кои политички активности се дозволени пред официјалниот почеток на кампањата. МНИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа бројни случаи на кампања пред 2 март, вклучувајќи презентација на слогани на дел од претседателските кандидати, одржување на јавно презентирани партиски конвенции и истакнување на некои постери. Меѓутоа, соговорниците, генерално, не беа загрижени за тоа, ниту го сметаа за предмет за приговор. ДИК и СР размислуваа за преземање мерки во однос на одржувањето на партиските конвенции и нивното покривање од страна на медиумите, но одлучија да не го сторат тоа, во дел, бидејќи не примија ниту еден приговор.

По почетокот на официјалната кампања на 2 март, политичките партии и претседателските кандидати започнаа со динамична програма на собири. МНИ на ОБСЕ/ОДИХР набљудуваше повеќе од 100 собири пред првиот круг, на кои лидерите на партиите, претседателските кандидати и кандидатите за градоначалници и советници во советите на општините често се појавуваа заедно. Неколку случаи на судир во распоредот на митинзи беа мирно разрешени. Собирите се одвиваа без нарушувања и беа, главно, добро посетени. Кампањата беше во голема мера видлива на територијата на целата држава, и вклучуваше широка употреба на рекламни паноа и постери. Некои општини задоцнија со определувањето на места на кои кандидатите можат да истакнуваат постери (одредба од изборниот законик), а некои определија несоодветни места. Иако имаше искинати и ишарани постери, тоа не се покажа како сериозен проблем.

Кампањата пред вториот круг беше помалку видлива, со помалку јавни настани. Политичките партии и кандидатите за градоначалници се концентрираа на посромни активности како што е кампања од врата до врата или помали собири во соседството. Владејачката партија, ВМРО ДПМНЕ, донекаде, беше исклучок од ваквиот тренд, земајќи предвид дека високи функционери и министри посетија различни делови од државата со цел да ги поддржат партиските кандидати за градоначалници, а во главниот град беа истакнати плакати на кои беше прикажан Премиерот со кандидатите за градоначалници.

На национално ниво, прашањата поврзани со ЕУ и НАТО, како и сценарија за решавање на спорот со Грција околу името на државата, доминираа во кампањата. И покрај високото ниво на активност на претседателските кандидати пред првиот круг, вниманието на јавноста беше повеќе насочено кон прашањата од локален интерес отколку кон прашањата од национален интерес. Локалните избори и прашања и во вториот круг доминираа на агендата на кампањата.

Мирниот и демократски изборен процес беше широко прифатен како клучен услов за напредокот на државата кон евроатланската интеграција, цел која ја има поддршката на сите

¹⁰ Според Изборниот законик (Член 57 став 1), листа на кандидати се поднесува за избор на советите на општините, а листа на кандидат се поднесува за претседателските избори и изборите за градоначалник.

најголеми политички партии и зазема значајно место во нивната национална кампања. Во текот на изборниот процес, кандидатите и партиите постојано ја изразуваа нивната подготвеност за одржување демократски избори и се заложиле за избегнување на инциденти како оние кои имаа негативно влијание на изборите од 2008 година. Беа потпишани кодекси на однесување на национално и локално ниво; најистакнат беше кодексот на однесување промовиран од Националниот демократски институт кој беше проследен со масовна кампања за демократски избори. Меѓутоа, често, добриот изборен процес се поистоветуваше со отсуство на насилство, а далеку помалку внимание се обрнуваше на останатите основни елементи на демократски изборен процес.

Во текот на својата работа во поранешната југословенска Република Македонија, МНИ на ОБСЕ/ОДИХР, прими бројни, загрижувачки искази, од сите делови на државата, за притисоци или застрашувања на граѓани во врска со изборите. МНИ на ОБСЕ/ОДИХР ги следеше овие искази и откри дека голем дел од нив се веродостојни. Дури и кога ваквите тврдења не беа поткрепени, често беше јасно дека луѓето веруваа дека им се „попречува правото да го дадат својот глас без страв од понатамошни последици.“¹¹ Овој проблем значително го намали квалитетот на изборниот процес.

Најчесто ваквите наводи се однесуваа на закани кон вработените во јавниот сектор дека ќе ги изгубат работни места доколку поддржат или не одреден кандидат. Земајќи ја предвид исполитизираноста на администрацијата, вработените во јавниот сектор се покажаа особено подложни на ваквите закани. Наводно, од бројни државни службеници беше побарано да поднесат листи на лица кои би ја поддржале владејачката партија. Покрај тоа имаше и извештаи за застрашување на потенцијални приврзаници на кандидатите на опозицијата, известувања за закани за даночни контроли на носителите на трговска дејност доколку ја поддржат опозицијата, и закани за укинување на пензиските и социјалните бенефиции доколку не ја поддржат партијата на власт на локално или национално ниво. Голем дел од овие искази се однесуваа на дејствија преземени од страна на државни функционери и активисти на владејачката партија. Советот за радиодифузија ја информираше МНИ на ОБСЕ/ОДИХР дека наишле на притисок од владата да ги сменат своите заклучоци, што тие одбиле да го сторат. Голем број кандидати, високи функционери во владата, НВОи и го потврдија на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР своето уверување дека застрашувањето е навистина сериозен проблем.

Во последните денови пред изборите на 22 март, Претседателот на владата даде изјави за јавноста во кои ги информираше државните службеници дека такви активности нема да бидат толерирани. Меѓутоа, задоцнетата реакција на владата не беше доволна за да се создаде атмосфера без застрашување или страв од понатамошни последици. Пред вториот круг на изборите, интензитетот на извештаите за застрашувања се зголеми, особено во оние делови од државата каде трката за избор на градоначалник беше неизвесна. Иако премиерот повторно јавно говореше против вршење притисок и заплашување, неговите напори не беа доволни за да се затвори тоа прашање или да ја поврати довербата на јавноста.

Во целина, кандидатите на изборите направиле препознатливи напори да бидат одмерени во својата кампања; сепак, во некои општини во кои изборната трка беше неизвесна, имаше забележителна напнатост меѓу двата круга. Меѓу овие општини беа Струга, Охрид, Демир Хисар, Македонски Брод, Гостивар, Берово, Петровец и Шуто Оризари. Помеѓу двата круга имаше инциденти – вклучувајќи судир меѓу демонстранти на главниот плоштад во Скопје во врска со плановите за изградба на црква, и тепачки меѓу ученици од различна етничка припадност во училиште во Струга – за кои медиумите опширно известуваа и се претворија во прашања по кои кандидатите и партиите се спротивставуваа на национално ниво. По вториот круг на изборите, високото ниво на напнатост се задржа во Струга и Шуто Оризари каде резултатите од изборот за градоначалник не беа лесно прифатени од партиите кои изгубиле. Во

¹¹ Став 7.7 од Завршниот документ на ОБСЕ од Копенхаген

знак на протест против резултатите во Шуто Оризари, на 8 Април, стотици жители на оваа општина со претежно етнички ромско население, маршираа до зградата на Собранието.

Претседателските кандидати и кандидатите на локалните избори, кампањите ги спроведува главно во рамките на етничката заедница на која припаѓаат, и имаше неколку случаи на употреба на националистичка реторика на поделба. Единствениот кандидат кој направи напори за водење кампања помеѓу различните етнички групи беше Имер Селмани (Нова демократија).

Гласањето врз основа на етничката припадност беше особено видно во вториот круг од претседателските избори, кога само етнички македонски кандидати останаа во трката за претседател. Во вториот круг, бројот на неважечки гласачки ливчиња, особено во областите со претежно етнички албанско население, беше невообичаено висок (6.2 проценти од вкупниот број на гласови). Исто така, во вториот круг од претседателските избори беше забележан и слаб одсвиг меѓу етничките Албанци, и покрај тоа што владејачката етнички македонска партија ВМРО-ДПМНЕ, и нивниот коалиционен партнер, етнички албанската ДУИ, пред вториот круг се договорија за взаемна поддршка на нивните кандидати на локално и национално ниво. Примерите на невообичаено низок одсвиг во вториот круг од претседателските избори ги вклучуваа Желино со 1.6 проценти и Липково со 2.5 проценти, наспроти 35.2 проценти и 40.2 проценти соодветно одсвиг за вториот круг од гласањето за градоначалник кое се одржуваше истовремено.

Во предизборниот период, Претседателот на владата организираше неколку состаноци на лидерите на најголемите политички партии, кои имаа за цел промовирање на мирен и кооперативен пристап кон изборите. Овие средби, се чини придонесоа кон главно мирна атмосфера пред и во текот на двата дена на изборите. Во обид да промовираат цивилизирана атмосфера во текот на кампањата, претседателските кандидати пред првиот круг преземаа иницијативи за заеднички средби.

Напорите да се обезбеди мирна атмосфера на изборите, без насилство, беа главно успешни. Министерството за внатрешни работи регистрираше вкупно 77 случаи на повреди во текот на двата круга на изборниот процес; ниту еден од нив од сериозна природа.¹² Министерството за внатрешни работи поднесе вкупно 11 прекршочни пријави против поединци и три кривични пријави за „злоупотреба на службена должност и овластување“, „злоупотреба на избирачко право“, и „поткуп за време на гласање“.

Поголем дел од соговорниците на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР истакнаа дека, улогата на полицијата и другите органи за спроведување на законите во спречувањето насилство поврзано со изборите, е од особено значење за спроведувањето на демократски избори. Во февруари, Министерството за внатрешни работи ги претстави начелата на сеопфатниот безбедносен план за изборите, кој беше формулиран врз основа на искуствата од изборите одржани во 2008 година. Врз основа на овие начела, осумте сектори за внатрешни работи во соработка со командантите на локалните полициски станици, разработија планови кои потоа придонесоа кон формулирање на сеопфатен план за распоредување на полицијата;¹³ планот беше потоа поткрепен со програма за обука во врска со улогата на полицијата за време на избори.

¹² Инцидентите за кои беше информирана МНИ на ОБСЕ/ОДИХР вклучуваа: насилно влегување од страна на непознати лица во партиска канцеларија во скопската општина Чаир, оштетување на партиски знамиња пред канцеларија на политичка партија во Македонска Каменица, тепачка меѓу активисти на ДУИ и ДПА во Тетово, расправија помеѓу активисти на независниот претседателски кандидат Љубе Бошкоски и приврзеници на ВМРО-ДПМНЕ, помали штети на две простории на ДУИ во гостиварскиот регион, и кавга помеѓу членовите на две политички партии на Ромите.

¹³ Целта на планот беше практична примена на превентивните мерки со посилено присуство на полицијата во областите во кои во минатото имало проблеми поврзани со изборите. Сите полицајци – вклучувајќи ги и полицајците без униформа – и полициските возила, на денот на изборите требаше да бидат јасно обележани. Единицата Алфа, специјални сили за борба со

Најголем дел од соговорниците на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР ја забележаа конструктивната улога на полицијата во обезбедување на мирна атмосфера без насилство, а меѓународните набљудувачи, присуството на полицијата, на двата дена на изборите, го оценија како видливо и смирувачко, но не прекумерно. Меѓутоа, ОБСЕ/ОДИХР прими и веродостојни искази за неколку случаи во кои полицијата зема активно учество за време на кампањата во поддршка на владејачката партија, на пример во Штип, Делчево, Демир Хисар и Македонски Брод.

Од моментот на распишување на изборите, Државната комисија за спречување на корупција, во согласност со Законот за спречување на корупција, постојано ги потсетуваше државните и локални органи да се воздржат од најавување на нови инвестиции, потпишување договори, вработувања, користење на јавни фондови за нови проекти или давање на вонредни исплати во текот на изборниот период. Комисијата го известил Јавниот обвинител за два случаи на наводно купување на гласови и презеде дејствија да го разгледа приговорот поднесен од Новата социјалдемократска партија (НСДП) за злоупотреба на средства од страна на владата.

Пред распишувањето на изборите владата започна скапи и доста видливи кампањи за поддршка на сопствените политики и програми. Иако во согласност со членот 84-а од Изборниот законик истите беа прекинати кога се распишаа изборите, партиите од опозицијата и претставници од медиумите тврдеа дека кампањите беа толку распространети и влијателни што имаа продолжителен ефект на изборната кампања и ги направи зависни од приходите стекнати од реклами на владата.

Подигнувањето на обвиненија и судските постапки против лицата оптужени за кривични дела поврзани со изборите во 2008 година продолжија и во текот на изборниот период во 2009 година. На 31 мај ОБСЕ беше известена дека вкупно 26 лица се осудени за кривични дела поврзани со изборите во 2008 година. Ова е само дел од околу 200 лица против кои беа првично поднесени кривични пријави. Дел од соговорниците – меѓу кои и лидери на две опозициони партии – и изјавија на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР дека веруваат дека по овие случаи се решава во зависност од партиската припадност на обвинетите. Владата одлучно го отфрли ова тврдење. Некои соговорници, меѓу кои и обвинители, исто така, истакнаа дека една од главните пречки во обработка на овие случаи е тоа што сведоците се плашат да сведочат или да ги потврдат своите претходни сведочења.

А. ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА

Во дополнетиот Изборен законик, финансирањето на кампањата е регулирано со низа на подобрени одредби. Според законот, организаторите на кампањата мора да отворат посебна жиро сметка за изборите; сите трошоци за кампањата мора да бидат покриени со средства депонирани на таа сметка. Новите одредби даваат посеопфатна дефиниција за донации, кои сега вклучуваат и давање на бесплатни услуги или услуги со попусти на организаторите на изборна кампања. Физичките лица може да донираат сума соодветна на 5000 евра додека правните лица може да донираат најмногу 20.000 евра.

Меѓутоа, овие ограничувања не се однесуваат на донации во вид на добра и услуги, за кои членот 83 став 3 од Изборниот законик утврдува исклучоци; овие исклучоци вклучуваат обезбедување на добра и услуги по намалени цени, што е од особена важност за намалени цени за политичко рекламирање во електронските и печатени медиуми. Овие исклучоци ефикасно ги заобиколуваат ограничувањата во однос на донациите за кампања и овозможуваат

организираните криминали, која беше активна во многу области со претежно албанско население за време на изборните нередности во 2008 година, беше ограничена на скопскиот регион, а еден тим беше испратен во Куманово, наводно за да одговори на криминалните активности. Планот го вклучуваше и придружувањето и обезбедувањето на гласачките ливчиња и останати изборен материјал, како и обезбедувањето на избирачките места, и просториите на ОИКи и ДИК.

неограничени донации од претпријатија и радиодифузери. За една кандидатска листа не смее да се потрошат повеќе од 180 МКД (околу 3 евра) по гласач во изборна единица.

На крајот на периодот одреден за кампања, организаторите треба да поднесат финансиски извештај до ДИК, Државниот завод за ревизија, Државната комисија за спречување корупција и до општинските совети и советот на град Скопје. Образецот за извештајот е пропишан од Министерството за финансии и е истиот образец кој се користи за водење на регистар за донации; тој вклучува листа на донации и донатори но не и трошоци. Исто така, Државниот завод за ревизија и појасни на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР дека тие, по завршувањето на изборите, не вршат автоматски ревизија на сите кандидати и партии, туку се концентрираат на најголемите партии и кандидати финансирани од државниот буџет. Тоа го намалува значењето на надзорот на примената на правилата за финансирање и ефикасноста на одредбите за финансирање на изборната кампања. На пример, тие немаа во план да направат ревизија на финансирањето на кампањите на било кој од претседателските кандидати.

Надомест на трошоците за кампања е достапен само за кандидатите кои се избрани и изнесува 15 МКД по добиен глас. Овој надомест се исплаќа од државниот и локалниот буџет врз основа на одлука на Собранието, советот на општината и советот на град Скопје. Овие институции може да одлучат да не го исплатат надоместокот доколку Државниот завод за ревизија востанови дека нивниот финансиски извештај содржи нерегуларности. Правилата и процедурите кои треба да се применат доколку се востановат нерегуларност, не се прецизно наведени во Изборниот законик; ниту една од институциите со кои се сретна МНИ на ОБСЕ/ОДИХР не можеше да одговори кој би бил соодветниот орган за отпочнување на тие процедури.

IX. МЕДИУМИ

A. ОСВРТ

Постои разноликост во медиумското опкружување во државата кое вклучува 150 ТВ и радио станици и бројни пишани медиуми во поранешната Југословенска Република Македонија. Телевизијата се смета за главен извор на информации со пет приватни ТВ станици кои пренесуваат програма на територијата на целата држава и еден јавен радиодифузен сервис.

Јавниот радиодифузер (МРТВ) има три телевизиски канали преку кои се емитува програма на целата територија на државата (и еден сателитски канал) и три национални радио станици. МРТВ зависи од државно финансирање, главно заради тешкотиите при собирање на претплатата од најголем дел од граѓаните. Долготрајниот финансиски дефицит и зависност од државно финансирање ја загрозува независноста на јавниот сервис.

Националните приватни телевизии доминираат на рекламниот пазар, каде многу медиуми се натпреваруваат за ограничени приходи. Широко распространетите кампањи за владините политики ја направија Владата најголемиот поединечен огласувач во државата; ова беше посочено како потенцијална закана за независноста на медиумите. Овие кампањи не се емитуваа во текот на изборите бидејќи правилата забрануваат емитување на кампањи финансирани од државниот или општинските буџети во текот на изборите.

Регулаторно тело за електронските медиуми е Советот за радиодифузија (СР), составен од девет членови кои ги избира Собранието. Во текот на изборите СР имаше само шест членови бидејќи Собранието не успеа навреме да ги именува останатите три члена. Иако тоа влијаеше на работниот капацитет на СР, тој функционираше непристрасно и професионално.

Б. ПРАВНА РАМКА ЗА МЕДИУМИТЕ

Покривањето на изборите и кампањата од страна на медиумите е регулирано во Изборниот законик и Законот за радиодифузна дејност. Во согласност со Изборниот законик, СР на 16 јануари го донесе *Правилникот за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања* со кој се регулира претставувањето во медиумите за време на изборната кампања. Додека на претходните избори, Собранието беше одговорно за усвојување на ваквите правила, за овие избори, усвојувањето на *Правилникот* беше во директна надлежност на СР. Ова се покажа како поефикасен механизам, наспроти претходната пракса, кога, како на пример, пред изборите во 2008 година Собранието ја имаше надлежноста за усвојување на Правилата, но не успеа да го стори тоа пред да се распушти.

Правилникот на СР истакнува дека радиодифузерите кои ги покриваат изборите должни се тоа да го прават на избалансиран и непристрасен начин, и на сите учесници во изборите да им овозможат еднаков пристап во програмите. *Правилникот* ја регулира и застапеноста на кандидатите во дневно-информативните емисии при што медиумите се должни да обезбедат еднаква покриеност на активностите на сите кандидати за претседател. Националните радиодифузери, за локалните избори, се должни да обезбедат пропорционална покриеност во согласност со бројот на поднесените листи на кандидати за градоначалници и членови на советите од секоја партија. Не беше дозволено медиумско покривање на активностите на владата во корист на одредени учесници во кампањата. Јавните радиодифузери беа должни за информирањето на јавноста за изборниот процес и за активностите на учесниците. *Правилникот* не ги пропишува прецизно правилата за покриеност на кандидатите на локалните избори од страна на локалните и регионалните медиуми; правилникот, исто така, не ја регулира покриеноста на кандидатите во дневно-информативните програми во текот на вториот круг. СР, ја информираше МНИ на ОБСЕ/ОДИХР дека и во двата случаи медиумите се должни да го почитуваат принципот на еднаквост.

Во согласност со членот 74 (2) од Изборниот законик, СР има мандат да го набљудува медиумското покривање на изборите, и тоа не само во текот на официјалната кампања, туку од денот на распишување на изборите до завршувањето на гласањето на денот на изборите. Меѓутоа, овластувањата на СР во однос на медиумите во периодот пред официјалниот почеток на кампањата не се јасни. На 16 јануари СР усвои насоки за изборно медиумско претставување надвор од периодот на изборна кампања; во согласност со овие насоки, медиумите беа ограничени на емитување на информации поврзани со изборите само во дневно-информативните програми. Притоа, во рамките на дневно-информативните програми не беше дозволено емитување на интервјуа со лидерите на политичките партии и потенцијални или потврдени кандидати. Насоките на СР имаа за цел спречување на нееднакво презентирање на кандидатите во периодот надвор од изборната кампања, проблем кој постоеше во минатото.

Помеѓу претставниците на медиумите се разви дебата во врска со насоките; дел од националните медиуми истакнаа дека насоките непотребно ги ограничуваат информациите кои би можеле да им се пружат на гласачите. Од друга страна, некои локални и регионални медиуми ги поздравиле насоките како заштита од притисокот на политичките партии кои бараат претставување на кандидатите од страна на медиумите пред официјалниот почеток на кампањата. СР ги спроведе одредбите ефикасно и непристрасно. СР ја набљудуваше состојбата, издаде предупредувања и поднесе тужби против некои радиодифузери кои емитуваа програма поврзана со изборите; после тоа, медиумите, главно се придржуваа до насоките. Но, до завршувањето на изборите, судовите немаа донесено одлука во врска со овие предмети кои се однесуваат на периодот пред официјалниот почеток на кампањата. Бавните судски постапки ја нагласиле слабоста на системот: можеше да го попречат навременото спроведување на правилата на СР, и потенцијално да остави некои медиуми без навремен правен лек во случај на одлука во нивна корист.

Изборниот законик го ограничува времето за платено политичко рекламирање на 15 минути во текот на еден реален час. Законот за радиодифузна дејност дозволува најмногу 12 минути. Јавните радиодифузери не смеат да нудат платено политичко рекламирање.

В. НАБЉУДУВАЊЕ НА МЕДИУМИТЕ ОД СТРАНА НА МНИ НА ОБСЕ/ОДИХР

Започнувајќи на 16 февруари, МНИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе набљудување на медиумите користејќи квантитативна и квалитативна анализа на програмите емитувани во ударно време на двата јавни канали – МТВ 1 и МТВ 2, и четири национални приватни ТВ канали – А1, Алсат-М, Канал 5 и Сител – како и вечерните вести на ТВ Алфа. Исто така, се спроведе и набљудување на 5 дневни весници - *Дневник, Коха, Лајм, Нова Македонија и Време*. Покрај тоа, МНИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе и ограничено набљудување на неколку локални и регионални ТВ канали со цел да го оцени нивно покривање на кампањата.

Во периодот од две недели пред официјалниот почеток на кампањата (16 февруари – 1 март) сите радиодифузери кои беа набљудувани, најголем дел од времето во вестите го посветија на Владата, со најмалку една третина од времето посветено на политичките субјекти. Во поголем дел од медиумите, на ВМРО ДПМНЕ и СДСМ им беше посветено значително повеќе време отколку на другите партии; повоедначено покривање на партиите пружиле ТВ А1 и ТВ АЛСАТ-М. Јавната МТВ-2, која емитува главно програма на албански јазик, беше концентрирана на известување за етнички албанските партии. Земајќи предвид дека законската рамка не го регулира медиумското претставување на политичките субјекти пред официјалниот почеток на кампањата, не постои законски услов за еднакво и правично распоредување на времето надвор од периодот за кампања.

Во текот на официјалната кампања пред првиот круг на изборите, радиодифузерите и печатените медиуми им пружиле на гласачите различни политички мислења и информации, главно во своите известувања за кампањите во вестите. Многу национални и локални медиуми, исто така, емитуваа и портрети и интервјуа со кандидатите за претседател и кандидатите за градоначалници. Известувањето пред вториот круг на изборите беше разнолико, но помалку опширно отколку во првиот круг, и го отсликуваше пониското ниво на активност на кампањите. Најголем дел од набљудуваните медиуми направиле напори да ги почитуваат радиодифузните правила.

Неколку телевизиски станици (ТВ Телма, ТВ Сител и ТВ А1), и радио станици (Канал 77 и јавното МР1) емитуваа дебати меѓу седумте кандидати за претседател давајќи им на тој начин можност на гласачите да ги споредат кандидатите пред изборите на 22 март. Помеѓу двата круга на изборите, двајцата претседателски кандидати присуствуваа на само една телевизиска дебата организирана од МТВ-1. Претседателскиот кандидат на ВМРО ДПМНЕ не ги прифати поканите за учество во останатите планирани дебати. Дебати меѓу кандидатите за градоначалник на градот Скопје и други општини беа емитувани на национални и локални ТВ станици пред двата круга на изборите; имаше и неколку неуспешни обиди откако некои кандидати одбија да учествуваат.

Пред првиот круг на изборите, јавниот радиодифузер МТВ на сите кандидати за претседател им додели 70 минути бесплатно емитување, а секој од кандидатите за градоначалник доби по три минути бесплатно претставување. Исто така, јавниот радиодифузер емитуваше програми кои се фокусираа на кандидатите за градоначалник на градот Скопје. Кандидатите за градоначалници кои се кандидираа во општини со претежно етнички албанско население добија дополнително време на програмите на МТВ-2.

Двата канали на МТВ, во текот на официјалната кампања често емитуваа вести за владини проекти и иницијативи оставајќи впечаток на поддршка за владата. Околу една третина од времето посветено на политичките субјекти и кандидатите на изборите во вестите на јавната ТВ, беше посветено на владата. Во текот на кампањата помеѓу двата круга, МТВ-1 посвети 26

проценти од својата покриеност на владата, 37 проценти на ВМРО-ДПМНЕ и 22 проценти на СДСМ. МТВ-2 посвети 28 проценти од покриеноста на Владата, 26 проценти на ДУИ, 12 проценти на СДСМ и по 11 проценти на ВМРО ДПМНЕ и ДПА.

Пред првиот круг на изборите, МТВ-1 обезбеди опсежна покриеност на кампањата, но не успеа да обезбеди еднакво покривање на сите кандидати, при што кандидатите за претседател на ДУИ и ДПА беа значително послабо покриени отколку останатите кандидати. Покривањето на активностите на кандидатите за претседател на МТВ-2 во нивните дневно-информативни програми беше повоедначено, но повторно не беше еднакво. Помеѓу двата круга на изборите МТВ-1 им посвети еднакво време на двајцата кандидати кои останаа во изборите, меѓутоа кандидатот на ВМРО ДПМНЕ беше претставен со прилично позитивен тон. МТВ-2 обезбеди ограничено претставување на двата кандидати за претседател помеѓу двата круга на гласање.

Од приватните национални ТВ канали, Алсат-М понуди најопширно покривање на претседателските и локалните избори пред првиот круг. Овој радиодифузер како и А1 и Канал 5, понудија главно избалансирано покривање на партиите и кандидатите и во смисла на време и во смисла на тон. ТВ Алфа понуди разнолико покривање на локалните избори, фокусирајќи се на бројни општини во своите информативни програми. ТВ Алфа ги покриваше ВМРО ДПМНЕ и нивните претседателски кандидати повеќе од останатите кандидати и партии. ТВ Сител го стори истото. Тие опширно ги покриваа и активностите на владата и покажаа пристрасност во корист на партијата на власт, на тој начин зголемувајќи ја предноста на власта.

Пред вториот круг на изборите за претседател, градоначалници и мал дел од советите на општините, одржани на 5 април, сите приватни ТВ канали, најголем дел од времето посветија на ВМРО ДПМНЕ или СДСМ, кои имаа повеќе кандидати од останатите партии. Сепак, тенденцијата да се концентрираат на овие две партии придонесе кон ограничено покривање на останатите учесници на изборите, особено ДУИ. Во целина, распределувањето на времето во информативните програми помеѓу сите кандидати и партии беше најизбалансирано на ТВ Алсат-М и А1, иако А1 покажа пристрасност во корист на кандидатот за градоначалник на Струга од ПЕИ. Од сите набљудувани приватни ТВ канали, ТВ Алсат –М понуди најопширно и аналитичко покривање на изборите. Пред вториот круг на изборите, сите набљудувани приватни ТВ канали му посветија повеќе во време на претседателскиот кандидат на СДСМ, во голема мера заради помалку видливата кампања на кандидатот на ВМРО ДПМНЕ.

Печатените медиуми кои беа следени им обезбедија на гласачите различни мислења. Главно, тонот кој се користеше во покривањето на кампањите од страна на печатените медиуми беше покритичен отколку во електронските медиуми. Пред 22 март, *Дневник*, *Време* и *Нова Македонија*, се фокусираа на кандидатите за претседател кои се сметаа за фаворити. Дневните весници на албански јазик *Коха* и *Лајм*, повеќе простор им отстапија на етнички албанските партии. Иако нивното претставување на политичките субјекти се разликуваше, и во двата дневни весници, скоро половина од просторот отстапен на кандидатите за претседател беше посветен на кандидатот на Нова демократија прикажувајќи го главно позитивно. Помеѓу двата круга, *Дневник*, *Нова Македонија* и *Време*, се фокусираа главно на партиите кои имаа повеќе кандидати во вториот круг – ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, и ДУИ. *Коха* и *Лајм*, најмногу простор им отстапија на ДУИ и ДПА.

Само мал дел од учесниците во изборите во голема мерка го употребија платеното рекламирање; во најголем дел од следените медиуми најдоминантна беше кампањата на ВМРО ДПМНЕ. Помеѓу двата круга, платените политички спотови беа ретки; ВМРО ДПМНЕ повторно повеќе го користеше платеното рекламирање од другите кандидати.

СР го следеше покривањето на изборите од страна на голем број национални и локални електронски медиуми пред и во текот на кампањата. Првичните резултати од нивниот мониторинг беа главно во согласност со наодите на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР.

Х. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ

Меѓу седумте кандидати за претседател имаше само една жена, Мируше Хоџа од ДПА, која не влезе во вториот круг. Сепак, за прв пат жена се кандидираше за претседател, што претставуваше позитивен развој во политиката на државата и рушење на претходните родови препреки.

Од 364 кандидати за градоначалници само 13 беа жени (3,6 проценти). Ниту една од нив не беше избрана, ниту пак влезе во вториот круг на изборите. Ова претставува чекор назад во родовата застапеност споредено со локалните избори од 2000 и 2005 година кога три жени беа избрани за градоначалници.

Членот 64 став 5 од Изборниот законик предвидува дека „на секои три места на листата најмалку едно место му припаѓа на помалку застапениот род“. Како резултат на оваа одредба бројот на жени во советите на општините се зголеми; 27 проценти од избраните советници беа жени, наспроти 22 проценти жени од избраните советници во 2005 година. Меѓутоа, неколку соговорници известија за наводни притисоци врз дел од избраните жени да се откажат; доколку се откажат нив би ги заменил следниот кандидат на листата, кој вообичаено припаѓа на машкиот род.

Генерално, се чини дека политичките партии и кандидатите не се обраќаа посебно до жените ниту пак истакнаа прашања од посебен интерес за жените во своите програми. На настаните организирани како дел од кампањите имаше помалку жени од мажи. Во некои случаи, особено во етнички албанските делови од државата, на овие настани имаше само мажи, вклучувајќи ги и настаните од кампањата на Мируше Хоџа.

Во политичките партии нема многу жени на високи и одлучувачки позиции, иако во сегашниот состав на Собранието од 120 пратеници 39 се жени и неколку од членовите на владата се жени – две од нив се министри, а две се заменици министри. Членот 18 од Законот за еднакви можности на мажите и жените предвидува, политичките партии, секои две години, да усвојуваат „план за еднакви можности“, кој би ги прецизирал методите и мерките за промовирање на еднакво учество на жените и мажите во органите на партијата и нивните кандидатски листи. Меѓутоа, се чини дека оваа одредба не се применува во пракса.

Согласно членот 21 став 3 од Изборниот законик, „во органите за спроведување на изборите секој пол треба да биде претставен со најмалку 30%. На изборите на 22 март, во 44 проценти избирачките места посетени од набљудувачите на ММНИ, претседателите на ИОи беа жени, а во 56 проценти замениците претседатели беа жени. Вкупно 46 проценти од членовите на ИО во посетените избирачки места беа жени. Меѓутоа, политичките партии номинираа само една жена во составот на ДИК. При изборот на членовите на ДИК, Собранието не ја почитуваше законската одредба за родова застапеност во ДИК.

Семејното гласање и натаму останува сериозен проблем. Бројните иницијативи на домашни и меѓународни организации за подигање на свеста и обуки насочени кон спречување на семејното гласање, не ги донесоа саканите резултати. Во првиот круг на изборите ММНИ забележа случаи на семејно гласање во 19 проценти од посетените избирачки места. Иако постојат значителни регионални варијации (36 проценти во општините со претежно етнички албанско население и 13 проценти во останатиот дел од државата), бројките во сите делови од државата мора да сметаат за високи. На 30 март, меѓу двата круга, ДИК испрати остро формулирани упатства и предупредувања до ОИК и ИОи со цел да се спречи семејното гласање. Се чини дека овој пристап имаше позитивен ефект бидејќи набљудувачите на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР забележаа значително помалку случаи на семејно гласање во вториот круг отколку во првиот круг. Сепак, оваа бројка во вториот круг беше 12 проценти, што е се уште високо.

По двата круга на изборите, во официјалните приговори, семејното гласање беше наведено како неправилност. Меѓутоа, ниту една од одлуките на ДИК по приговорите не го наведе семејното гласање посебно како причина за поништување на резултатите, иако според членот 151 од Изборниот законик ДИК треба да ги поништи резултатите доколку „тајноста на гласањето е нарушена“ или „ако лице или лица гласале за друго лице“.

XI. УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ

Во согласност со Изборниот законик, етничките заедници треба да бидат вклучени во органите за спроведување на изборите во сите области во кои претставуваат најмалку 20 проценти од населението. Во тие области, изборните материјали, исто така, треба да бидат испечатени на јазиците на етничките заедници. Овие законски услови за „соодветна и правична“ застапеност на етничките заедници беа испочитувани во однос на составот на ОИКи. Во сите 32 општини во кои етничките заедници кои не се мнозинство се застапени со 20 проценти или повеќе, претседателот или заменик претседателот, беа припадници на соодветната етничка заедница.

Меѓутоа, одредена загриженост беше изразена од страна на етничките заедници кои претставуваат нешто помалку од 20 проценти од локалното население. МНИ на ОБСЕ/ОДИХР беше информирана дека, преку системот на случаен избор, во минатите изборни циклуси, овие заедници, исто така, беа застапени во ИОи. Со враќањето на мешаниот состав на ИОи (професионален/политички) се намалија можностите тие да ги добијат местата преку случаен избор и затоа беа помалку застапени.

На национално ниво, најголем дел од политичките партии кои ги претставуваат помалите етнички заедници беа во коалиција со владејачката ВМРО-ДПМНЕ и го поддржаа претседателскиот кандидат на оваа партија. На локално ниво, земајќи ја предвид тековната децентрализација и зајакнувањето на надлежностите на општините, партиите кои ги претставуваат помалите етнички заедници, имаа повеќе поттик на изборите да учествуваат самостојно или пак да формираат коалиции различни од оние на национално ниво. На тој начин се создаде комплексно шаренило на коалиции и размени. Често, поддржувањето на поголеми коалиции беше поврзано со ветувања поврзани со локални прашања.

Од политичките партии на помалите етнички заедници, Демократската партија на Турците во Македонија (ДПТМ) имаше свои кандидати за градоначалници и советници во три општини (Гостивар, Пласница и Центар Жупа), додека Демократската партија на Србите во Македонија (ДПСМ) имаше свои кандидати во две општини (Старо Нагоричане и Чучер Сандево). Фијат Цаноски, лидерот на ПЕИ, која ја претставува малата заедница на Македонски Муслимани, беше кандидат за градоначалник на Струга. Партиите кои ја претставуваат ромската етничка заедница, имаа два кандидати за градоначалник во скопската општина Шуто Оризари. Во првиот круг, покрај кандидатите кои ги претставуваат македонската и албанската етничка заедница, имаше околу 33 кандидати за градоначалници кои ги претставуваа другите етнички заедници. Две третини од нив беа кандидирани од партии кои ги претставуваа нивните етнички заедници, пет беа кандидати на една од партиите на мнозинската етничка заедница, а шест беа независни кандидати. Двајца од кандидатите за градоначалници кои ги претставуваа помалите етнички заедници победија во првиот круг на изборите; седум влегоа во вториот круг, а двајца од нив беа избрани. Според тоа, беа избрани, вкупно четворица градоначалници кои ги претставуваат помалите етнички заедници (турската, ромската и српската етничка заедница).

Во дел од кампањите беше забележана напнатост, особено во општините во кои водечките кандидати припаѓаа на иста етничка заедница (Пласница и Шуто Оризари). И во двете општини, нерегуларности беа забележани во текот на гласањето, сумирањето и утврдувањето на резултатите.

Во двата круга, постојано се известуваше за застрашување и обиди за купување на гласовите на социјално обесправени заедници, особено на Ромите.

ХII. ДОМАШНИ НАБЉУДУВАЧИ

За првиот круг на изборите, ДИК акредитираше вкупно 6.981 од 11 непартиски домашни организации. Најзначајни беа напорите на граѓанската асоцијација МОСТ, која акредитираше 4.520 набљудувачи во првиот круг и нешто повеќе во вториот круг. МОСТ, спроведе и паралелно броење на гласовите за претседателските избори и изборите за градоначалник и совет на град Скопје. Ромската женска организација Даја, акредитираше 212 набљудувачи низ целата држава, со посебно внимание на општините во кои има значителен број ромско население.

Домашните независни набљудувачи, во првиот круг, беа присутни на 77 проценти од избирачките места посетени од набљудувачите на ММНИ, а во вториот круг на 76 проценти. Покрај тоа, политичките партии и кандидатите распоредија овластени претставници кои беа присутни на 96 проценти од избирачките места посетени од набљудувачите на ММНИ на 22 март и на 93 проценти од посетените избирачки места во вториот круг.

ХIII. ПРИГОВОРИ И ТУЖБИ

Генерално, Законикот пропишува кратки рокови за решавање по приговорите и тужбите поврзани со заштитата на правата на гласачите и кандидатите (од четири до 48 часа, во зависност од фазата). Одлуките по приговорите и тужбите се објавуваат на интернет страната на ДИК и Управниот суд.

Доколку соодветниот орган одлучи да не ја потврди листата на некој од потенцијалните кандидати, тој/таа, може да поднесе тужба до Управниот суд против одлуката на органот која ја одбил кандидатурата, ДИК, ОИК или комисијата на град Скопје. Во однос на потврдувањето на кандидатите за претседател, не беа поднесени приговори. Управниот суд постапуваше по 12 тужби кои беа поднесени во врска со потврдувањето на кандидатите за локалните избори. Управниот суд прифати четири и одби шест тужби; две беа повлечени од страна на тужителите. Пет од шесте тужби беа одбиени на процедурална основа, што би можело да значи дека дел од кандидатите не беа потполно запознаени со сите процедурални услови.

Кандидатите и партиите, тужбите поврзани со нивните права во текот на кампањата ги поднесуваат до првостепените судови; жалба по нивните одлуки може да се поднесе до Апелациониот суд. И покрај последните амандмани на Изборниот законик, процедурата за заштита на правата на кандидатите пропишана во членот 73, и понатаму останува нејасна. Иако Законикот истакнува дека првостепените судови (понекогаш наведени како Основен суд) се надлежни за решавање по овие случаи, двата основни суда во Скопје, првично, на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР и кажаа дека заштитата на правата на кандидатите не е во нивна надлежност. ОБСЕ/ОДИХР нема информации за случаи на поднесени жалби од страна на кандидати до првостепените судови во текот на изборната кампања.

ДИК решава по приговори од кандидатите и гласачите во врска со изборните процедури, вклучувајќи ги и процедурите на гласање, сумирање и утврдување на резултатите. Против одлуките на ДИК, може да се поднесе тужба до Управниот суд. Во согласност со Изборниот законик, ДИК имаше должност да донесе упатство за начинот и постапката за решавање по приговори, и да решава по приговорите врз основа на увид во изборниот материјал и други докази. Меѓутоа, донесеното упатство, значително ја намали обврската за увид во изборниот материјал и ја ограничи на случаите во кои доказите изнесени во приговорот се внесени во записникот на изборниот орган.

ДИК, во јануари, пред Основниот суд Скопје 1, иницираше две прекршочни постапки против помали политички партии за отпочнување на кампања пред официјалниот период за кампања. Еден од овие случаи беше решен во април во корист на ДИК. СР иницираше неколку постапки против различни радиодифузери заради повреди на Изборниот законик и другите правила; поголем дел од нив беа поднесени до Основниот суд Скопје 1. Во април, еден од овие случаи беше решен во корист на СР. Најголем дел од сослушувањата за случаите поднесени од ДИК или СР беа неколку пати одложени, и ниту еден од нив не беше решен пред првиот круг на изборите. Ваквите одлагања на судските постапки во однос на случаи кои се поврзани со временски рокови го намалуваат значењето на примената на изборните правила и правото на ефикасен правен лек за учесниците во изборите.

XIV. ГЛАСАЊЕ, СУМИРАЊЕ, УТВРДУВАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИ

A. ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ – ПРВ КРУГ

Изборниот ден на 22 март беше главно мирен и без инциденти како оние кои фрлија дамка на предвремените парламентарни избори од 2008 година. Беше забележан само ограничен број на сериозни изборни нерегуларности. Снежната виулица која се случи ден пред изборите, се закануваше да го попречи изборниот процес во одредени делови од државата. Иако владата презеде итни мерки за да ги отвори патиштата и да го испорача изборниот материјал, 134 избирачки места не можеа да отворат, а 12,556 гласачи не можеа да гласаат.

ММНИ го следеше гласањето кое се одвиваше еден ден пред денот на изборите во затворите, центрите за внатрешно раселените лица и гласањето на лицата од дома, само во првиот круг, и го оцени главно позитивно. Главниот проблем за кој се известуваше беше честиот недостаток на тајност при гласањето на лицата кои гласаат во своите домови и тоа што изборниот материјал не беше секогаш соодветно обезбеден во текот на ноќта. Проблематично е тоа што бројот на избирачите кои гласаат во своите домови не се заведува во записниците за резултатите на ИОи, според тоа овие податоци не се достапни на ниту едно ниво.

Отворањето на избирачките места во двата круга беше позитивно оценето од најголем дел набљудувачи, иако одредени проблеми беа забележани во однос на запечатувањето на гласачките кутии и запишувањето на сериските броеви на сигурносните ленти.

Набљудувачите на ММНИ процесот на гласање го оценија како добар или многу добар во 95 проценти од посетените избирачки места и го опишаа како главно добро организирано, мирно и уредно. Оценката во областите со претежно етнички албанско население се разликуваше (во 7 проценти негативно), од оценката во останатите делови од државата (во 3 проценти негативно). Напнатоста беше очигледна само на неколку места. Присуството на полицијата беше оценето како главно добро организирано и дискретно.

И покрај целокупната позитивна оценка, набљудувачите на ММНИ забележаа бројни процедурални неправилности во текот на гласањето на 22 март. Како што беше претходно наведено, семејното гласање беше забележано како широко распространет проблем. Другите проблеми кои беа забележани вклучуваат: гласање за друг (33 случаи или 3 проценти), „помагање“ на поголем број гласачи од страна на едно лице (41 случај или 4 проценти), обид да се влијае на гласачите (46 случаи или 4 проценти), застрашување на членовите на изборните органи и гласачите (8 случаи или 1 проценти), низа на изглед идентични потписи во изводи од избирачкиот список (19 случаи или 2 проценти), и повеќекратно гласање (7 случаи или 1 проценти). Во 5 проценти од посетените избирачки места, гласачките кутии не беа соодветно запечатени, во дел бидејќи сигурносните ленти не функционираа добро. Набљудувачите на ММНИ известија за три случаи на полнење на гласачките кутии. И покрај загриженоста

изнесена од многу соговорници пред изборите, имаше само неколку извештаи за сликање на веќе обележаните гласачки ливчиња со мобилни телефони.

Меѓутоа, броењето на гласовите, беше негативно оценето во 15 проценти од посетените избирачки места. Често, не се следеа основните процедури, како на пример, порамнување на резултатите или проверување на сериските броеви на сигурносните ленти пред отворањето на гласачките кутии. На секои 5 набљудувачи на ММНИ еден известуваше за сериозни процедурални грешки. Имаше извештаи за седум случаи на сериозни нерегуларности, вклучително и еден случај на намерен фалсификат. Многу ИОи имаа проблеми во пополнувањето на записникот за резултати, а на секои шест набљудувани пребројувања, бројките во записниците не беа усогласени. Половина од ИОи каде беше набљудувано броењето, не постапија во согласност со Изборниот законик, односно не истакнаа копии од записниците за резултати на гласачкото место за информирање на јавноста.

Б. ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ – ВТОР КРУГ

Како и во првиот круг, денот на изборите на 5 април беше во целина мирен и уреден, со само неколку забележани сериозни проблеми. Во однос на најголем дел од прашањата, оценката на набљудувачите на ОБСЕ/ОДИХР и ПССЕ беше попозитивна одошто во текот на првиот круг. Домашните набљудувачи изразија загриженост во однос на информациите за пораст на бројката на лица кои гласаа во своите домови во вториот круг.

Процесот на гласање беше оценет како добар или многу добар во 97 проценти од посетените избирачки места – што претставува подобрување во однос на првиот круг. Набљудувачите на ОБСЕ/ОДИХР и ПССЕ, процесот на гласање во целина го оценија како добро организиран, мирен и уреден. За разлика од првиот круг, овој пат немаше значителни регионални разлики во целокупната оценка. Напнатоста беше забележителна на неколку места, особено онаму каде трката за градоначалник беше неизвесна. Полицијата беше повторно добро организирана и дискретна. Како и во првиот круг, наспроти целокупната позитивна оценка, беа забележани бројни процедурални нарушувања, иако истите беа со главно намален обем.

Пребројувањето беше позитивно оценето во најголем дел од 61 посетено избирачко место; само четири пребројувања беа оценети како лоши и едно како многу лошо. Иако целокупната оценка беше подобра отколку во првиот круг, бројни проблеми, кои се однесуваа главно на почитување на процедурите и точност во пребројувањето, беа повторно забележани. Како и во првиот круг, набљудувачите известија дека основните процедури за порамнување не се следеа, особено пред отворањето на гласачките кутии. Беа забележани три посериозни нерегуларности. Повторно, во повеќе од половина од местата каде што се набљудуваше пребројувањето, ИОи не ги истакнаа копиите од записниците за резултатите на гласачкото место.

В. УТВРДУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ – ПРВ КРУГ

ММНИ го набљудуваше утврдувањето на резултатите во 44 општини, задржувајќи се во поголемиот дел од нив во текот на целата ноќ. Постапките на ниво на ОИКи беа оценети како добри или многу добри во 86 проценти од посетените ОИКи. Во поголем дел од случаите, процесот беше добро организиран и записниците на ИОи за резултатите беа главно проверени при приемот. Во неколку ОИКи меѓутоа, процесот беше оценет како несреден.

Набљудувачите на ММНИ известија за одредени проблеми во однос на транспарентноста на ОИКи. Честопати само на набљудувачите на ММНИ – но не и на домашните набљудувачи или претставниците на политичките партии – им беше дозволено да го следат електронското внесување на податоците. Во Шуто Оризари, набљудувачите на ММНИ известија дека ОИК ги менуваше бројките со цел да ги усогласи. Во Демир Хисар, претседателот на ОИК побара од набљудувачите на ММНИ да ја напуштат просторијата.

Г. УТВРДУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ – ВТОР КРУГ

Во вториот круг, набљудувачите на ОБСЕ/ОДИХР и ПССЕ следеа дел од процесот на утврдување на резултатите во 39 од 84 ОИКи, оценувајќи го позитивно во сите освен една ОИК. ОИК Тетово не беше сосема позитивно оценета заради бавното темпо на постапката, што беше последица на обидите на ОИК да ги избегне проблемите кои беа забележани во првиот круг и кои резултираа со повторно броене на гласовите за избор на советот на општината на 19 избирачки места.

Како и во првиот круг, беа забележани одредени проблеми со транспарентноста кои се однесуваа главно на можноста да се набљудува постапката на внесување на резултатите. Меѓутоа, ниту набљудувачите на ОБСЕ/ОДИХР ниту набљудувачите на ПССЕ не ја оценија негативно транспарентноста на процесот во целина. Повеќето набљудувачи ја оценија позитивно работата на ОИКи.

Д. ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

ДИК почна да ги објавува првичните резултати вечерта по изборите на 22 март и да ги истакнува на својата интернет страна, меѓутоа не ги истакнаа резултатите по избирачко место како што претходно навестија.¹⁴ Конечните резултати од првиот круг беа објавени на 3 април.

Бидејќи ниту еден претседателски кандидат не го освои потребното мнозинство, за избор во првиот круг на 22 март, Ѓорге Иванов (ВМРО ДПМНЕ) и Љубомир Фрчкоски (СДСМ), кои освоија најмногу гласови, влегоа во вториот круг кој се одржа на 5 април. Во текот на вториот круг, ДИК почна да ги објавува и истакнува на својата интернет страна првичните резултати од претседателските и локалните избори ноќта по изборите, до ниво на избирачко место. ДИК ги објави првичните резултати на 6 април, а конечните на 13 април.

Според ДИК 42,63 проценти, од вкупно запишаните избирачи, излегоа на гласање; Ѓорги Иванов освои 63,14 проценти од гласовите, а Љубомир Фрчкоски, освои 36,86 проценти. Излезноста на гласачите од 42,63 проценти вклучуваше и значителен број неважечки ливчиња (5,96 проценти од вкупниот број на гласови што претставуваше зголемување во однос на бројот на неважечки ливчиња во првиот круг кога оваа бројка изнесуваше 3,18 проценти).¹⁵ Земајќи предвид дека излезноста на гласачите беше повисока од 40 проценти од вкупниот број на запишани гласачи во избирачкиот список, ДИК донесе одлука со која го прогласи Ѓорге Иванов за избран претседател.

Земајќи предвид дека помалиот број на гласови може да има влијание врз распределбата на мандатите на локалните избори, прашањата како што се поништување на гласањето во одредени избирачки места и лошите временски услови, кои немаат влијание на претседателските избори, ја наметнаа потребата од повторно одржување на првиот круг на 124 избирачки места. На 5 април се повторила изборите за градоначалници во 8 општини, а во 23 општини се одржаа прв круг на изборите за совети на општините. Понатаму, во пет од овие општини, на 19 април се одржа втор круг на гласање за градоначалник; гласањето беше поништено во една општина и изборите се повторила на 3 мај. До крајот на јуни, на интернет страната на ДИК, се уште не беа објавени конечните резултати за локалните избори.

¹⁴ Резултатите на ниво на избирачко место беа објавени на интернет страната на ДИК на 24 март во 00:30 часот.

¹⁵ Неважечките гласачки ливчиња не влијаеја на условот за одзив на гласачите бидејќи бројот на важечки гласачки ливчиња ги надминуваа потребните 40 проценти излезност на гласачите

XV. ПРИГОВОРИ И ТУЖБИ ПОВРЗАНИ СО ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

ДИК прими вкупно пет приговори од гласачи во однос на нивното право на глас, четири во првиот круг и еден во вториот круг. ДИК одлучи по овие приговори во рамките на законски предвидениот рок.

Меѓутоа, ДИК не успеа, во рамките на законски предвидените рокови, да одлучи по 82 приговори поднесени од подносителите на листи, а во врска со првиот круг на гласањето; како последица на тоа, имаше задоцнување во објавувањето на конечните резултати од првиот круг и се усложнија подготовките за вториот круг на изборите. По вториот круг на изборите, ДИК одлучи по 96 поднесени приговори во рамките на законски предвидените рокови и работеше поорганизирано.

ДИК усвои само осум од поднесените 82 приговори во врска со гласањето во првиот круг; еден на ДУИ, три на ВМРО-ДПМНЕ и четири на СДСМ. Од овие осум приговори, шест резултираа со поништување на резултатите на избирачките места за локалните избори. Во постапката по еден од усвоените, ДИК пристапи кон повторно броење на гласачките ливчиња за избор на советници во 19 избирачки места во Тетово, каде беа направени противзаконски исправки на записниците на ИОи. Како резултат на пребројувањето на гласачките ливчиња од страна ДИК, распоредот на мандатите во советот на општина Тетово беше изменет.

ДИК усвои само два од поднесените 96 приговори во врска со вториот круг на гласањето, еден на ДУИ и еден на ПЕИ. ДИК ги поништи резултатите во едно избирачко место во Арачиново бидејќи во гласачката кутија за избор на градоначалник имаше две ливчиња повеќе. Меѓутоа, Управниот суд, по пребројувањето спроведено во врска со тужбата поднесена од страна на партијата Нова Демократија, не востанови несогласување на бројот на гласачки ливчиња и бројот на гласачи кои гласале, и ја преиначи одлуката на ДИК.

Сите седници на ДИК на кои се одлучуваше по поднесените приговори беа јавни, а овластените претставници на подносителите на листите имаа можност да ги образложат приговорите. ДИК не вршеше увид во целокупниот изборен материјал од избирачките места кои беа наведени во приговорите; наместо тоа ДИК одлуките ги носеше, главно, врз основа на записниците од ИОи. Во неколку случаи ДИК побара да биде донесен целокупниот изборен материјал во Скопје и да се изврши увид, вклучително и гласачките ливчиња. Како што беше претходно наведено, се чини дека ДИК тесно ја толкуваше својата правна обврска, имено да одлучува по приговорите врз основа на увид во изборниот материјал (член 31 став 2 ред 35 од Изборниот законик). Во најголем дел од случаите, ДИК во согласност со нивното упатство, одлучуваше да не го прифати приговорот доколку доказите изнесени во приговорот не се внесени во записникот за гласање на ИО, иако не постои ваква законска одредба.

Имаше одредени недоследности во одлуките на ДИК во однос на увидот во целокупниот изборен материјал. На пример, три избирачки места во општината Долнени беа поништени по првиот круг откако ДИК ги преброи гласачките ливчиња од овие избирачки места за изборот на градоначалник и утврди дека бројот на ливчиња во гласачката кутија го надминува бројот на потписи на избирачкиот список. Меѓутоа, кога ДИК ги разгледа записниците за избор на советите од истите избирачки места, гласаше – во согласност со партиската припадност – против повторно пребројување на гласачките ливчиња и против поништување на резултатите, иако беа утврдени потполно исти несогласување како во записниците за избор на градоначалник.

ДИК го одби приговорот на Партијата за целосна еманципација на Ромите во првиот круг на изборите, чие лого на гласачките ливчиња за избор на советите во четири општини беше по грешка заменето со логото на друга партија на Ромите, тврдејќи дека печатницата направила грешка. Меѓутоа, во согласност со Изборниот законик, ДИК е одговорна за утврдување на конечниот изглед на гласачките ливчиња.

Седниците на Управниот суд на кои се одлучуваше по поднесените тужби поврзани со изборите, не беа јавни, освен во делот на соопштување на содржината на тужбите, и покрај одредбата од Изборниот законик според која треба да одлучува во јавна расправа. Увидот во изборниот материјал, разгледувањето и одлучувањето по тужбите не беше јавно. Судот прими 52 тужби против одлуките на ДИК во првиот круг, и 48 во вториот круг. Судот ги отфрли сите тужби поднесени во првиот круг и 47 во вториот круг; ја прифати само тужбата поднесена од Партијата за нова демократија во врска со Арачиново. Управниот суд ги објави своите одлуки на својата интернет страна.

XVI. ПРЕПОРАКИ

Препораките кои следат се предлагаат за разгледување од страна на органите на власта, политичките партии и цивилното општество на поранешната југословенска Република Македонија, со цел понатамошна поддршка на напорите за спроведување на избори кои се целосно во согласност со заложбите на ОБСЕ и другите стандарди за спроведување на демократски избори. Голем дел од овие препораки се содржани во претходни конечни извештаи на ОБСЕ/ОДИХР, но се уште не е постапено по нив. Во дополнение на новите препораки наведени во овој извештај, препораките содржани во конечниот извештај на ОБСЕ/ОДИХР за предвремените парламентарни избори одржани во 2008 година, а кои се уште не се спроведени, би можеле да се земат предвид. ОБСЕ/ОДИХР е подготвена да обезбеди поддршка со цел понатамошно подобрување на изборниот процес.

A. СПРАВУВАЊЕ СО ПРИТИСОКОТ ВРЗ И ЗАСТРАШУВАЊЕТО НА ГЛАСАЧИТЕ

1. Властите треба да размислат за преземање на сериозни напори за справување со сите видови на притисок врз и застрашување на гласачите, најсериозниот проблем забележан од страна на МНИ на ОБСЕ/ОДИХР во врска со изборите одржани во 2009 година. Поконкретно, високи функционери, вклучувајќи министри, раководители на јавни служби, институции или компании би можеле јасно, со јавни изјави или писмени упатства, пред и во текот на изборната кампања, да стават на знаење дека никаков притисок врз вработените во јавните служби нема да биде толериран, дека ниту еден вработен или граѓанин не би требало да биде загрижен за своето работно место, пензија или социјални услуги заради подржувањето на која и да е политичка партија или кандидат. Покрај тоа, случаите на застрашување на граѓани забележани од страна на полицијата или другите органи надлежни за спроведување на законите, треба да бидат темелно истражени и судски проследени.
2. Би можеле да се преземат чекори за деполитизација на вработувањето во државната и јавна администрација и професионализација на државната служба со цел државните службеници да се заштитат од притисок. Овие мерки би требало да се однесуваат на државните службеници и сите останати јавни службеници и вработени во јавните институции и компании. Препорачливо е ваквата заштита да биде содржана во договорите за вработување на државните службеници, и, можеби, во посебна морална повелба за државните службеници.

Б. ПРАВНА РАМКА

3. Изборниот законик и соодветните подзаконски акти како што се упатствата на ДИК, би имале корист од темелна анализа и амандмани за усогласување на одредбите и избегнување на празнини и недоследности во законодавството и неговата практична

примена. Во идеални услови, ваквата постапка би вклучила процес на јавни консултации. Некои од примерите на постоечки празни и недоследности вклучуваат:¹⁶

- Изборниот законик не појаснува кои политички активности се дозволени, а кои не се дозволени пред официјалниот почеток на кампањата;
 - Изборниот законик не појаснува дали партиите и кандидатите треба да поднесат листа на нивните овластени претставници до ОИКи; и доколку треба, кој е крајниот рок и кои се санкциите, доколку постојат, ако не се поднесе ваквата листа;
 - Во Изборниот законик, не е наведено што се случува доколку кандидатот одлучи да се повлече од изборите помеѓу двата круга на гласање;
 - Членот 37 од Изборниот законик е во судир со членот 148 став 1 кој се однесува на надлежноста за одлучување по приговори; и
 - Во членот 63 став од Изборниот законик не е точно одредена постапката за собирање на потписи за поддршка на кандидатите во локалните канцеларии на Министерството за правда.
4. Би можел да се преиспита и отстрани условот за 40 проценти излезност на гласачите во вториот круг од претседателските избори, бидејќи истиот создава можност за неуспех на изборите. Доколку условот за излезност на гласачите се смета за корисен во однос на кредибилитетот на изборниот процес, ваков услов се препорачува само во првиот круг од изборите.
5. Изборниот законик би можел да ги појасни надлежностите и мандатот на Советот за радиодифузија во однос на медиумското покривање на активностите на политичките партии од денот на распишување на изборите до официјалниот почеток на изборната кампања. Ваквите надлежности и мандат би требало да бидат во согласност со останатите закони, како на пример Законот за радиодифузна дејност.
6. Одредбите од Изборниот законик кои се однесуваат на финансирање на изборната кампања би можеле да се дополнат со цел да се обезбеди автентичен надзор на правилата за финансирање и да се воспостават ефикасни ограничувања на донациите и расходите, како и да се појаснат процедурите за поднесување извештаи и ревизија. Ова особено се однесува на следното:
- Членовите 83 и 84 од Изборниот законик би можеле да се преиспитаат во смисла на укинување на исклучоците во однос на ограничувања на донациите за кампања, кои ги ослабуваат намерите на законот;
 - Процедурите за одбивање на надомест за кандидатите врз основа на член 87 од изборниот законик би можеле да се појаснат;
 - Изборниот законик или прописи би можеле да ја прецизираат содржината и формата на финансиските извештаи; во постоечкиот образец пропишан од Министерството за финансии учесниците во изборите не треба да поднесат информација за расходите, со што се намалува транспарентноста и корисноста на ваквите извештаи;

¹⁶

Види ги и ставките подолу кои се однесуваат на дополнителни препораки за подобрување на Изборниот законик.

- Би можела да се подобри процедурата на ревизија на начин кој ќе обезбеди надзор над финансиите на сите кандидати кои учествуваат на изборите; и
- Членот 86 од Изборниот законик со кој се пропишува надомест на трошоците за кампања само за избраните кандидати, би можел да се преиспита и замени со систем кој ќе обезбеди надомест за сите кандидати кои ќе освојат одреден процент на гласови. Таквиот процент би можел да биде доволно висок за да се осигури дека кандидатите имаат одреден степен на поддршка во јавноста, но доволно низок за да даде повеќе поттик на широк спектар на кандидати, особено на жените и помалите етнички заедници, кои понекогаш се соочуваат со тешкотии во собирањето на средства за да спроведат силна кампања.

В. ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

7. Властите би можеле да размислат за обезбедување на квалификуван професионален кадар, ресурси и простории за ДИК. Покрај потребата од редовен стручен кадар, ДИК има потреба и од доволно вработени и ресурси за спроведување на новите надлежности во однос на избирачкиот список и гласањето надвор од државата.
8. Со цел ефикасно спроведување на изборите би било корисно да се усвојат сеопфатни прописи за спроведување на изборите и надополнување на празнините и недоследностите во Изборниот законик. Ваквите прописи, идеално, би содржеле јасни, практични и детални упатства за процедурите на отворање, гласање, броење, пополнување на записниците за резултатите, особено усогласување на бројките во записниците. Исто така, прописите би требало да обезбедат практични и детални упатства за работата на ОИК на денот на изборите, вклучувајќи го предавањето на материјалите, верификација и усогласување на записниците за резултатите, упатства за повторно броење на гласачките ливчиња, и јасни упатства за компјутерска обработка на резултатите кои пристигнале од ИОи. Исто така, прирачникот на ДИК би се подобрил доколку е напишан на јасен и недвосмислен јазик, и доколку не претставува едноставно повторување на одредбите од Изборниот законик.
9. Треба да се подобри обуката на ОИКи и ИОи. Особено внимание треба да се посвети на процедурите на броење на гласачките ливчиња, составување на записникот за гласање, утврдување на резултатите на ниво на ОИК. Треба да се размисли, обуката за ОИКи и ИОи да биде повеќе интерактивна.
10. Обемот, навременоста и квалитетот на едукацијата на гласачите може да се подобри. Едукацијата на гласачите може да биде насочена кон одредени проблеми утврдени на неодамнешните избори, вклучувајќи ги и застрашувањето, изнудувањето, тајноста на гласањето, правата на гласачите и семејното гласање.

Г. ЕВИДЕНЦИЈА НА ИЗБИРАЧКОТО ПРАВО

11. Уште одамна требаше да се спроведе темелна проверка и ревизија на Избирачкиот список. Со бришење на двојни податоци и податоци на лица кои се веќе починати, и преку справување со останатите недостатоци како што е проблемот со лицата кои живеат во странство, но не се означени како такви во избирачкиот список, може да се постигне значително подобрување на избирачкиот список. Клучен чекор во обезбедување доверба на јавноста во однос на квалитетот на избирачкиот список, би било спроведување јавна дискусија и обезбедување широка согласност меѓу заинтересираните страни во изборите, вклучително и политичките партии, во однос на процедурите кои ќе се користат во текот на ревизијата.

Д. КАНДИДИРАЊЕ

12. Би можело да се преиспита ограничувањето секој граѓанин да може да се потпише само за еден кандидат на изборите. Процесот би бил поотворен и вклучителен доколку граѓаните може да се потпишат за онолку кандидати колку што сакаат да поддржат. Ваква одредба може да ја зголеми и довербата на гласачите во тајноста на нивниот глас, бидејќи потпишувањето за одреден кандидат нема да биде сфатено како поддршка само за тој кандидат.
13. Земајќи ги предвид тврдењата на бројни кандидати дека граѓаните може да се плашат својот потпис за поддршка на кандидат на опозицијата да го дадат пред функционер на власта, одредбата со која се предвидува собирање на потписите во регионалните и локални канцеларии на Министерството за правда би можела да се преиспита. Една алтернатива би била да им се дозволи на кандидатите и партиите сами да го организираат собирањето на потписи. Во таков случај ДИК би требало да има надлежност да ги верификува потписите, веројатно со користење на случаен примерок.

Ѓ. ИЗБОРНА КАМПАЊА

14. Политичките партии и кандидатите, особено претседателските кандидати, би можеле да вложат повеќе напори да ги објаснат своите стратегии и да им се обратат на гласачите надвор од етничката заедница на која припаѓаат.
15. Процесот на спроведување на кампања значително би се подобрил доколку општините доследно ја спроведуваат обврската за навремено одредување на места на кои може да се истакнуваат постери и овие места да бидат доволно пространи, видливи и соодветни за постери.

Е. МЕДИУМИ

16. Доколку се пропише покривањето на политичките настани од страна на радиодифузерите во периодот пред официјалниот почеток на кампањата со цел да се обезбеди еднаква покриеност на сите кандидати, прописите не би требало да ги спречат медиумите да обезбедат нормално известување за политичката состојба.
17. Би можеле да се воведат пократки рокови во кои судовите би одлучувале по тужбите поднесени против радиодифузерите од страна на СР во текот и пред почетокот на кампањата, за да може СР да ги спроведе правилата навремено и за да се овозможат брзи и ефикасни правни лекови за радиодифузерите доколку се повредат нивните права.
18. За да може да продолжи да функционира ефикасно СР ќе мора добие постојана и соодветна поддршка и финансирање и да продолжи да функционира независно. Собранието би требало да ја исполни својата обврска и да осигури навремено именување на сите членови на СР.

Ж. ГЛАСАЊЕ, ПРЕБРОЈУВАЊЕ, УТВРДУВАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

19. Бројот на лица кои гласаат во своите домови би можел да биде вклучен во записниците за резултатите на ИОи и ОИКи и да биде достапен на национално ниво, со цел да се зголеми транспарентноста и да се овозможат дополнителни гаранции против можни изборни злоупотреби. ИОи треба да ја осигурат тајноста на гласањето за гласачите кои гласаат во своите домови.

20. Би можело да се земе предвид дополнување на законот со што би се овозможила замена на гласачкото ливче при случајна грешка од страна на гласачите. Доколку се стори тоа, ќе треба да се донесат прописи за вакви случаи.
21. Изборниот законик би можел да биде дополнет и да пропишува дека во случаи кога сериските броеви на сигурносните ленти востановени пред броењето на гласовите не соодветствуваат на сериските броеви забележани при запечатување на избирачката кутија, гласањето во избирачкото место ќе биде автоматски поништено, а изборите ќе се повторат. Би можело да се земе предвид и да и се даде обврска на ДИК ваквите случаи да ги истражи по службена должност.
22. Треба да се вложат дополнителни напори за спречување на нерегуларности како што се семејното гласање, гласање за друг, едно лице да помага на повеќе од двајца гласачи и користењето на камерите на мобилните телефони за сликање на веќе обележаните гласачки ливчиња. Изборниот законик и/или упатствата на ДИК треба јасно да ги истакнат санкциите и за гласачите и за членовите на ИОи; во иднина обуката на членовите на ИОи треба да вклучува и начини за справување со вакви нерегуларности, а кампањите за подигање на свеста на јавноста треба да продолжат.

3. ПРИГОВОРИ И ТУЖБИ

23. Постапката поврзана со приговорите и тужбите може да биде дополнително подобрена со цел да се избегнат недоследности во донесувањето на одлуките на следниов начин:
 - Изборниот законик би можел да прецизира дали Законот за управна постапка – кој на места е во судир со Изборниот законик – ќе се применува во процесот на донесување одлуки по тужбите поврзани со изборите; би можеле да се направат напори за усогласување на овие закони;
 - Изборниот законик би можел да пропише краен рок во кој ДИК би можела да официјално да предложи поништување на избори;
 - Во Изборниот законик или упатствата би можело да се појасни дали приговорите може да се поднесат по факс (според Изборниот законик, приговорите не може да се поднесат по пошта). Ова е од особена важност во поглед на заштитата на правата на гласачите на денот на изборите;
 - Во Изборниот законик би можеле да се наведат околностите под кои ДИК е обврзана да изврши увид во целокупниот изборен материјал при разгледувањето на приговорите со цел да се поттикне истражувачки пристап на ДИК. Доколку целта на законот е увидот во изборниот материјал да се врши само доколку постои забелешка во записниците за резултатите на ИОи или ОИКи, тогаш тоа треба да биде јасно наведено во Изборниот законик; и
 - Изборниот законик би можел јасно да пропише кој може да поднесе тужба против одлуките на ДИК и да пропише соодветни рокови.
24. Со цел да се обезбеди навремено спроведување на изборните правила и остварување на правото на ефикасни правни лекови за учесниците во изборите, со Изборниот законик или другите прописи би можеле да се пропишат јасни и кратки рокови за донесување на одлуки од страна судовите во прекршочните постапки кои се однесуваат на предмети поврзани со изборите, а кои се покренати од страна на ДИК.

S. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ

25. Неопходни се дополнителни напори, од страна на органите за спроведување на изборите, политичките партии и граѓанското општество, за да се стави крај на семејното гласање.
26. Би можело да се размисли за дополнување на членот 64 став 5 од Изборниот законик при што доколку жена која избрана во советот на една општина се откаже од мандатот, би требало да ја замени следната жена на листата.
27. Со цел да се подобри учеството на жените во органите на политичките партии, властите би можеле да го применат членот 18 од Законот за еднакви можности на мажите и жените, според кој, секои две години, политичките партии, треба да усвојуваат „планови за еднакви можност“, кој ќе ги прецизира методите и мерките за промовирање на еднаквото учество на мажите и жените во органите на партијата и на кандидатските листи.

И. УЧЕСТВО НА ЕТНИЧКИТЕ ЗАЕДНИЦИ

28. Би можел да се измени изгледот на гласачките ливчиња во единиците на локалната самоуправа каде најмалку 20 проценти од населението говори на јазик различен од македонскиот и каде сите информации на гласачкото ливче се напишани на македонски и на јазиците на тие заедници, на начин што редниот број на кандидатите (или кандидатските листи) ќе биде наведен само еднаш, а не посебно за секој јазик. Ова би можело да го поедностави изгледот на гласачкото ливче, да ја зголеми тајноста на гласањето, и да го намали бројот на неважечки гласачки ливчиња.
29. Постојаните тврдења за купување на гласовите, особено во ромските населени места, треба се решат од соодветните органи со едукација на гласачите и судско гонење.

Ј. НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

30. Изборниот законик и упатствата треба јасно да истакнат дека домашните и странски набљудувачи треба да добијат копија од целосните записници за резултатите на ИОи и ОИКи, а не само копија од табеларниот приказ.
31. ДИК и ОИКи треба да се погрижат за спроведување на обврската на ИОи за истакнување на копија од сумираните резултати на гласачкото место, веднаш по завршувањето на пребројувањето.

АНЕКС: ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТИ

Претседателски избори

Внес во записникот за резултатите на ДИК	Број	
	Прв круг	Втор круг
Вкупен број на гласачи запишани во избирачкиот Список	1,792,082	1,792,082
Број на ИМ од кои пристигнале податоци	2,845	2,975
% на гласачки места од кои пристигнале податоци	95.60%	99.97%
Број на избирачи што гласале	1,019,268	764,029
% на избирачи што гласале во однос на вкупниот број запишани избирачи	56.88%	42.63%
% на избирачи што гласале во однос на запишаните избирачи во ИМ од каде што се добиени податоци	56.88%	42.63%
Број на важечки гласачки ливчиња	986,882	718,450
Број на неважечки гласачки ливчиња	32,386	45,589
Број на неупотребени гласачки ливчиња	772,814	1,028,043

Кандидат	Прв круг		Втор круг	
	Број на добиени гласови	% од важечките гласачки ливчиња	Број на добиени гласови	% од важечките гласачки ливчиња
Имер Селмани	147,547	14.95%		
Мируше Хоџа	30,225	3.06%		
Нано Ружин	40,042	4.06%		
Ѓорге Иванов	345,850	35.04%	453.616	63.14%
Љубе Бошкоски	146,878	14.88%		
Агрон Буџаку	73,629	7.46%		
Љубомир Фрчкоски	202,691	20.54%	264.828	36.86%

[Извор: интернет страна на ДИК (<http://www.sec.mk:90/2009>)]

Избори за градоначалници (Неофицијални)

Партија/Коалиција	Освоени градоначалнички места
ВМРО-ДПМНЕ	56
ДУИ	14
СДСМ	6
ДПА	6
Нова Демократија	1
Демократска партија на Турците во Македонија	1
Сојуз на Ромите	1
Радикална партија на Србите во Македонија	1
Коалиција СДСМ, ЛДП, НСДП	1
Коалиција ДУИ и Движење за национално единство на Турците	1
Независни кандидати	2

Избори за советници во општините

Партија/Коалиција	Освоени советнички места
ВМРО-ДПМНЕ	460
СДСМ	282
ДУИ	179
Нова Демократија	61
ДПА	52
ВМРО Народна	42
ЛДП	29
НСДП	20
Коалиција СДСМ, ЛДП	18
Партија на обединети демократи на Македонија	18

Демократска партија на Турците во Македонија	16
Коалиција ВМРО-ДП, ТМРО-ВЕП	12
ПЕИ	10
Останати кандидатски листи	192

ЗА ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) претставува главна институција на ОБСЕ која им помага на државите учеснички во ОБСЕ „да обезбедат целосно почитување на човековите права и основните слободи, придржување кон владеењето на правото, унапредување на принципите на демократијата и (...) градење, засилување и зачувување на демократските институции, како и спроведување и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Хелсиншки документ од 1992 година). Ова е познато како човекова димензија на ОБСЕ.

ОБСЕ/ОДИХР, со седиште во Варшава, Полска, беше создадена на Парискиот самит од 1990 година како Канцеларија за слободни избори, а започна со работа во мај 1991 година. Една година подоцна, името на Канцеларијата беше сменето за да го отсликува проширениот мандат, кој вклучуваше човекови права и демократизација. Денес оваа институција има 130 вработени.

ОБСЕ/ОДИХР е водечка организација во Европа во полето на набљудување на избори. Таа секоја година го координира и го организира распоредувањето на илјадници набљудувачи за тие да оценат дали изборите во регионот на ОБСЕ се во согласност со клучните заложби на ОБСЕ, други меѓународни стандарди за демократски избори и домашното законодавство. Нејзината посебна методологија обезбедува детален увид во изборниот процес во целост. Преку проекти за поддршка, ОБСЕ/ОДИХР им помага на државите учеснички да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите на канцеларијата насочени кон демократизација го вклучуваат следното: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско владеење, миграција и слобода на движење и еднаквост на половите. ОДИХР секоја година спроведува голем број целни проекти за поддршка, кои имаат за цел развој на демократските структури.

ОБСЕ/ОДИХР исто така им дава поддршка на државите учеснички во исполнувањето на нивните обврски за промоција и заштита на човековите права и основни слободи кои се во согласност со заложбите на ОБСЕ за човековата димензија. Тоа се постигнува преку работата со различни соработници на негување на соработката, унапредување на способностите, и обезбедување на стручна поддршка во тематските области кои вклучуваат човекови права во борбата против тероризам, подобрување на заштитата на човековите права на лицата кои се жртви на трговија со луѓе, образование и обука за човекови права, набљудување и известување во врска со почитувањето на човековите права, правата на жените и безбедноста.

На полето на толеранцијата и недискриминацијата, ОБСЕ/ОДИХР им обезбедува поддршка на државите учеснички да го засилат својот одговор против кривични дела на омраза и инцидентите на расизам, ксенофобија, антисемитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОБСЕ/ОДИХР поврзани со толеранцијата и недискриминацијата се фокусираат на следниве области: законодавство, обука за спроведување на законите, набљудување известување и следење на одговорите на кривични дела и инциденти мотивирани од омраза; како и образовни активности за унапредување на толеранцијата, почитувањето и взаемното разбирање.

ОБСЕ/ОДИХР им обезбедува совети на државите учеснички во врска со нивната политика кон Ромите и Синти. Го унапредува јакнењето на капацитетите и формирањето на мрежи помеѓу заедниците на Ромите и Синтите и го охрабрува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите каде се креираат политиките.

Сите активности на ОДИХР се спроведуваат преку тесна координација и соработка со државите учеснички во ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и мисиите на терен, како и со другите меѓународни организации.

Повеќе информации можете да добиете на интернет страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihr).